

LẬP XUÂN

KỊCH 3 HỒI

NHÂN VẬT:

ÔNG ĐÀO

Chủ tịch huyện

ÔNG THUẦN

Chủ nhiệm HTX

BÀ THUẦN

KIỂM

Con gái ông bà Thuần

HUẤN

ÔNG MẢO

Một số bà con xã viên...

HỒI I ĐẾN HỒI III: CÁCH NHAU VỪA MỘT VỤ LÚA

HỒI I MÙA THAY LÁ

Tháng Mười.

Nhà ông chủ nhiệm. Một căn nhà gỗ lâu năm. Đồ đạc trong nhà cái gì cũng như từ thuở nào để lại. Bộ tràng kỷ kê ở phía phải sân khấu. Bên trái kê một bộ phản tám. Phía cuối giường sát với vách buồng là một sào quần áo. Người ta có thể biết được nhà này có ba người và một anh con trai đi bộ đội. Phía xa nhìn qua khung cửa sổ, một cây bàng lá đỏ tía báo hiệu mùa thay lá. Sắc vàng ở ngoài trời ánh vào nửa khung cửa ra vào.

Ông Đào chủ tịch huyện đang ngồi đọc tài liệu ở một đầu tràng kỷ. Ông đọc chăm chú, thỉnh thoảng lại lấy bút ra ghi chép... Bà Thuần tay cầm chiếc rá vo gạo, chạy thẳng đến bên cạnh ông.

BÀ THUẦN: - Chúng em ở đây cứ là tình thực... Đến bữa rồi, chắc là bác chưa cơm?

ÔNG ĐÀO: - Tôi vừa ăn ở huyện.

BÀ THUẦN: - Cùi lúa sẵn, em thổi ù cái là xong. Các bác các anh về công tác, nếu chưa cơm là cũng hay bảo thật thế.

ÔNG ĐÀO: - Chiều chị cho tôi ăn cơm với. (*Chuông nhà thờ hồi ba*).

BÀ THUẦN: - Bên Cồn đã nguyện rồi. (*Bà treo rá lên vách, cầm lấy chiếc thừng đang bện dở tiếp tục làm*). Ông Thuần nhà em không biết mấy giờ mới về.

ÔNG ĐÀO: (*Hỏi một cách lơ đãng*) - Rặng buồm đằng bờ ao vẫn còn đấy chứ chị?

BÀ THUẦN: (*Ngừng tay bên thềm ngõ gác*) - A, trận bão 12 tháng 7 năm kia đổ mất rồi. Tiếc quá. Con bão ấy thật là khiếp! Cây cối trong vườn gốc nào còn dùng được thì cũng bị tuốt trọc như đầu sù. Mà sao bác biết rụng bưởi ấy chứ?

ÔNG ĐÀO: (*Mỉm cười*) - Chắc chị quên tôi rồi.

BÀ THUẦN: (*Nhìn Đào hồi lâu nhưng vẫn không nhớ ra*) - Bác bỏ lỗi... Nhà em khách đông, em thì lại vô tâm... Mà cho có nhớ cũng không nhớ xuể.

ÔNG ĐÀO: - Cũng đã lâu rồi... Từ hồi kháng chiến lần trước. Hồi ấy, bên chúng tôi mất đất, phải sang bên này lánh nhờ. Tôi nằm mãi trong chiếc hầm "BM" dưới rặng bưởi nhà chị. Lần nào lên hội ý anh Thuần cũng trays bưởi cho ăn. Giống bưởi ấy đến quý, nhiều nước mà mát như cam Canh.

BÀ THUẦN: - Thế ra bác người bên Tô qua?

ÔNG ĐÀO: - Ngoảnh đi ngoảnh lại vậy mà đã 16, 17 năm rồi. Hồi ấy con cháu Kiềm nhà chị mới thế này. (*Đưa tay làm cử*) - Chị lại mới ở cũ cháu bé nữa.

BÀ THUẦN: - Cháu đi bộ đội rồi đấy... Con cháu Kiềm thì được đi học một lớp trung cấp 5 năm. Ra trường cháu lại được về hợp tác xã nhà công tác.

ÔNG ĐÀO: - Thế chả trách mình già.

BÀ THUẦN: - Bác năm nay bao nhiêu tuổi?

ÔNG ĐÀO: - Tôi tuổi Thân.

BÀ THUẦN: - Ấy... thế là bác đồng tuổi với ông Thuần nhà em.

ÔNG ĐÀO: - Tôi với anh Thuần thì nhiều cái đồng lắm, "đồng sinh, đồng tử" nữa đấy. Cái năm năm một chị nhỉ, suýt chết mấy lần. Trận càn tháng Giêng năm ấy tôi còn nhớ mãi... Mới tờ mờ sáng, nó ở bốt Cầu Trầu đã ập ngay vào... anh Thuần nhường hầm cho tôi, chạy vào ngôi tập trung...

BÀ THUẦN: - Bác cũng đến tài nhớ lâu. Hôm ấy chẳng biết có đứa nào chỉ điểm hay không mà cái thằng Việt gian đến cầm ngay tay ông

ấy lồi đứng dậy. Xe coóc thì nó ép ngay đường Hội đồng rồi. Hồi ấy thằng Kính nhà em vừa mới đầy tháng. Một tay em bế con, một tay cứ níu lấy áo chồng. Nó co ông ấy đi thì em níu lại. Báng súng nó đánh xuống như mưa em cũng không bỏ. Thằng việt gian thoi gót giày vào ngực em. Thằng cháu Kính văng cả ra đường, khóc thét. Em vẫn bỏ mặc con nằm đấy, chạy theo giữ lấy ông ấy. Em cứ vừa lồi vừa kêu, vừa khóc. Ấy vậy rồi mà nó chịu. Sau trận ấy em ốm ngồi ốm đúng có để đúng nửa năm...

ÔNG ĐÀO: - Chị gan như vậy cũng là có một.

BÀ THUẬN: - Thương chồng đâm sinh liều bác ạ. Bác bây giờ làm việc ở tận đâu?

ÔNG ĐÀO: - Trên mới cho kết hợp về huyện nhà công tác.

BÀ THUẬN: - Các bác ở trên không biết có nhàn không, chú ông Thuần nhà em thì “vứt” quá. Đầu chày đít thót, chẳng có việc gì là không đến tay. Đấy bác xem, cái việc này ngày xưa em nào phải làm. Ông ấy khéo tay lắm, nhưng bây giờ thì tính quẩn. Đến cả cái nhà dột em cũng phải trèo lên mà dọi lấy. Nguyện rồi, nhưng đã thấy về ăn cơm cho đâu. Để phần thì suốt đời ăn cơm nguội. Nên độ rầy cứ chờ về rồi em mới đi bắc cho nắm gạo, như vậy còn được miếng sốt.

ÔNG ĐÀO: - Các anh ở xã thì vất vả lắm.

BÀ THUẬN: - Bà con ai biết cho thì chớ. Nhưng cũng còn ối người họ hay xói móc... Như chúng em ở đây có nhà anh Huấn. Cứ họp là thấy anh ta “ý kiến”. Làm như họp tác xã này đất không chịu nảy ra nhiều thóc là tại ông Thuần nhà em không bằng.

ÔNG ĐÀO: - Hợp tác ta năm nay thu hoạch khá không?

BÀ THUẬN: - Đất làng em xấu... Mỗi năm mùa được thì cộng điểm cũng nổi hai cân đấy. Nhưng năm nay thua thiệt. Hợp tác lên cân đối chưa xong, nhưng nghe loáng thoáng đâu bảo có tám lạng.

ÔNG ĐÀO: - Thấp quá. Vậy mà trong làng vẫn nhiều nhà ngói đao để.

BÀ THUẬN: - Chuyện, xã viên làm ngoài người ta hái ra tiền... Ở đây chúng em gần sông mà... Chỉ sau một vụ cá, có nhà phơi bạc ra

nong... Ông ấy nhà em cũng có nghề đấy, nhưng từ ngày làm chủ nhiệm chả còn biết con cá con tép là gì.

ÔNG ĐÀO: *(Ghi nhận xét vào cuốn sổ tay và đứng dậy thừng thỉnh đi bách bộ, bỗng Đào dừng lại)* - Thừng chị bện sẵn đấy nhỉ?

BÀ THUẦN: - Rát tay lắm bác.

ÔNG ĐÀO: - Chị đưa tôi đỡ một lúc.

BÀ THUẦN: - Bác cũng biết làm à?

ÔNG ĐÀO: - Con nhà nông, việc nhà nông không biết rồi ai làm thay cho mình? *(Đào cầm lấy đầu thừng bện rất dẻo)* - Lần sau chị kiểm một ít cỏ nục phơi khô đi. Thứ ấy đánh thừng bện cũng chẳng kém đay mấy. Mà đay thì nên dùng cho công nghiệp...

BÀ THUẦN: - Thứ cỏ ấy ở chúng em phát đi chẳng kịp. Nhưng có ai bày cho biết cách mà làm... *(Kiểm đi họp về. Cô chạy về nhà đột ngột. Thấy có khách lạ, Kiểm dừng lại rồi đến gần hỏi thăm).*

KIỂM: - Ai đấy u? *(Vừa lúc ông Đào đứng lên)*

BÀ THUẦN: - Cái Kiểm, con cháu lớn nhà em đấy. Bác Đào đây hoạt động với thầy cô từ hồi tạm chiến kia...

KIỂM: *(Chăm chú nhìn, rồi bỗng nhớ ra)* - A... cháu nhớ rồi. Bữa hội nghị tập huấn về lúa xuân, bác cũng có đến nói chuyện. Bác ấy là Chủ tịch huyện ta đấy u ạ.

BÀ THUẦN: - Ấy chết... Thế mà em cũng không biết. *(Chạy lại đỡ lấy chiếc thừng Đào đang bện).* Bác cho em xin...

ÔNG ĐÀO: - Chị cứ mặc tôi... Từ ngày được về gần nhà, chủ nhật nào rồi là tôi vẫn tranh thủ về đỡ nhà tôi. Nhà tôi vụng chứ chả được như chị... Mới lại đông các cháu. Bày đĩa.

KIỂM: - Thế là bác chưa thực hiện kế hoạch.

ÔNG ĐÀO: - Như vậy cũng đã là kế hoạch rồi đấy. *(Cả ba cùng cười vui vẻ).* Cháu đi đâu về?

KIỂM: - Chiều nay đại hội xã viên. Thanh niên chúng cháu phải họp buổi trưa để kịp góp ý bổ sung cho bản báo cáo... Chắc bác cũng về dự đại hội?

ÔNG ĐÀO: (*Gật đầu*) - Ý kiến thanh niên thế nào?

KIỂM: - Dạ... sôi nổi lắm... Nhưng tập trung nhất là vấn đề tìm ra nguyên nhân tại sao năng suất ruộng đất thấp... Cứ dậm chân tại chỗ...

ÔNG ĐÀO: - Hay đấy chứ... Nhưng theo ý anh em thì nguyên nhân gì là chủ yếu?

BÀ THUẬN: (*Cầm cái rá định đi vào buồng lấy gạo thổi cơm cho chồng, bỗng bà quay lại cướp lời con*) - Bác hỏi cháu thì cũng nên chuyện... Lớn người vậy mà chẳng biết gì đâu... Bác đưa em xin... Kiểm, cầm cho bác cái thau. Bác ra bể nước rửa mặt cho mát. (*Một lát*) - Mọi năm bằng giờ đã có heo may rồi... Tháng Mười mà còn nẫu thế! (*Kiểm đã vào lấy chiếc thau xam xám đi ra bể nước*).

ÔNG ĐÀO: - Ấy... để bác ra ao...

BÀ THUẬN: - Phải... bác ra ngắm lại xem có còn nhận được cái hầm của bác chỗ nào không. (*Đào vắt chiếc khăn mặt vào vai, cầm khăn đi ra ao. Bà Thuận đợi cho ông đi xa mới quay lại bảo con*) - Lớn rồi mà không ý tứ một tý gì con ạ.

KIỂM: - Sao hả u?

BÀ THUẬN: - Người ta là Chủ tịch huyện, về đến đây chắc hẳn cũng còn có ý điều tra việc này việc khác.

KIỂM: - U rõ... Mình có gì đâu mà phải giấu. Còn hợp tác mình kém thì phải nói thật, để cho huyện còn biết đường mà giúp đỡ.

BÀ THUẬN: - Nói vậy rồi để bác ấy không biết danh giá thầy mà đấy ư? Với lại cũng còn phải xem ý kiến ý cót thanh niên chúng mà có đúng không đã chứ?

KIỂM: - U chưa nghe thì đã biết thế nào là không đúng.

BÀ THUẬN: - Nhào ôi, tao còn lạ... Quanh quần thì cũng cái nhà anh Huấn đứng lên phê bình ông Thuận bảo thủ, không tiếp thu mà quản lý lao động, không chịu áp dụng lúa mới vào đồng ruộng làng mình chứ gì?

KIỂM: - Đấy, sao u cứ khẳng khẳng là anh Huấn nói. Cả một chi đoàn

ai người ta cũng nói chứ riêng gì anh Huấn. Mà anh em nói chung hợp tác chứ nói riêng gì thầy?

BÀ THUẦN: - Nói hợp tác thì cũng là nói bố cô chứ còn nói ai nữa.

KIẾM: - Đúng ra thì thầy cũng phải chịu trách nhiệm.

BÀ THUẦN: - Thầy mày ăn vàng ăn bạc gì nào? Thầy mày làm chủ nhiệm thì tao mất đơn mất kép. Người ta kiếm ngoài hái ra tiền. Nhà mày có gì nào? Huyện phân phối cho được chiếc xe đạp, chạy không ra tiền mua, phải nhường cho anh kế toán. Giờ đi đâu cứ lúng túng cuốc bộ.

KIẾM: - Lúc nào u cũng nói đến cái xe đạp.

BÀ THUẦN: - Nhưng có nói thì nhà anh ta cũng phải nghĩ trước nghĩ sau đã chứ.

KIẾM: - Nhà anh nào? Ai đã góp ý phê bình thầy một lần là u ghét người ta suốt đời...

BÀ THUẦN: - Thế sao mọi người không nói?

KIẾM: - Họ sợ.

BÀ THUẦN: - Thầy mày ăn gan móc yết ai?

KIẾM: - Nếu thế người ta lại không sợ. Họ sợ vì uy tín thầy to, thầy trong sạch. Nên khi thầy có vướng mắc khuyết điểm gì, thì họ cũng có thể dễ dàng cho qua đi. Còn một số người khác thì họ cũng thích hợp tác đùng đỉnh thôi, cốt sao cho đủ ăn. Những người ấy thì họ xu phụng thầy như một ông thánh.

BÀ THUẦN: - Giời!

KIẾM: - Con nói thật đấy... Kỳ ăn chia này con không lĩnh công điểm kỹ thuật của hợp tác nữa đâu.

BÀ THUẦN: - Tùỵ!

KIẾM: - Đâu phải là con không muốn nhận. Thực tế là con không làm tý gì gọi là kỹ thuật cả. Con học về trồng trọt. Hợp tác xã lại phân công con làm chăn nuôi. Con không ăn công không.

BÀ THUẦN: - Ủ... Rồi cô cũng lại ngồi kể tội bố cô cho mà xem. Cô về hòa với cái nhà anh Huấn... Ríu rít lắm rồi đấy. Tội từ...

KIẾM: - Người ta chả thèm... Anh ấy đứng đắn. Ở làng này có bao nhiêu đứa nhằm nhè anh ấy đấy. Nhưng anh ấy cũng chả ưng đám nào...

BÀ THUẬN: - Báu lắm!

KIẾM: (*Giọng buồn*) - Anh ấy cũng như mọi người... Anh ấy tốt... thẳng thắn chứ chả như u nghĩ đâu... Còn con thì ai thèm lấy... Giá như con cứ về một hợp tác khác ở đâu cũng được. Có khi con còn làm được một việc gì có ích...

BÀ THUẬN: - Cô còn muốn dầy vò gì bố cô nữa. Từ hôm đi tham quan bên Thái Bình về, bố cô nghĩ ngợi tọp cả người. Cứ như là chính ông ấy đã ham cái đồng đất này không cho mọc lên nhiều thóc lúa.

KIẾM: - Chỉ có u là hay suy ra như vậy... Thấy con lo là lo tìm cách sao nâng năng suất lúa lên. Thấy con buồn vì vụ vừa rồi hợp tác không bán được cho Nhà nước tấn thóc nào, chứ có phải vì người ta kêu ca đâu.

BÀ THUẬN: - Đấy, rồi nghe tin có bác Đào Chủ tịch về, thế nào nhà anh ấy cũng lần sang cho mà xem.

KIẾM: - Con không bằng lòng u cứ nghĩ xấu về anh ấy như vậy. (*Huấn sang. Bà Thuận nhìn anh lạnh lùng. Kiềm rất khổ tâm*).

HUẤN: - Bác ạ!

BÀ THUẬN: - Không dám.

HUẤN: (*Nhìn theo bà Thuận hồi lâu*) - Đồng chí Đào Chủ tịch huyện mới về phải không Kiềm?

KIẾM: (*Khẽ gật đầu*)

BÀ THUẬN: - U nói chả sai câu nào. Anh ngồi chơi... Kiềm ra ao tìm bác Đào cho anh ấy gặp. (*Bà đi khuất hẳn*).

HUẤN: - Hình như... bác có chuyện gì không bằng lòng tôi?

KIẾM: (*Lúng túng*) - Không.

HUẤN: - Kiềm đừng giấu.

KIẾM: - Em buồn ghê lắm kia... Không biết ai điều qua tiếng lại thế nào mà tự nhiên mẹ em lại bực bội với anh như thế.

HUẤN: - Tôi cũng có nghe nói đấy. Có đứa ác khẩu còn dẹt thêm rằng tôi hăng đấu tranh chẳng qua vì muốn nguồn thưởng... Thèm cái chức chủ nhiệm lắm. Nhiều lần tôi đã định cầm miệng đi... đừng có đấu tranh đấu triết gì hết. Kệ hợp tác muốn đến đâu thì đến...

KIỂM: - Sao anh không làm thế?

HUẤN: - Tôi không nhẫn tâm được. (*Cả hai yên lặng*) - Năm ngoài tôi có giấy gọi đi tái ngũ. Nhưng Đảng ủy giữ lại vì tôi đã đi học một lớp quản lý. Tôi lại đi nghiên cứu sáu tháng về lúa mới. Bây giờ tôi giết được năm, bảy thặng Mỹ là ít, còn góp được công sức cụ thể cho đất nước. Một năm ở lại nhà, tôi chả làm được gì. Ý đồ xây dựng hợp tác, hội nghị nào cũng nêu lên, nhưng cũng chẳng lần nào thực hiện được... Chỉ tổ cho người ta ghét mình... Tôi còn lo rằng chính bác Thuần cũng hiểu sai tôi nữa kia.

KIỂM: - Em chả tin thấy em lại thế...

HUẤN: - Kiểm xem đây, ngay những vấn đề hết sức trọng yếu như việc quản lý những ngành nghề lẻ, tập trung lao động cho nông nghiệp, báo cáo đại hội lần này cũng không đặt ra.

KIỂM: - Chắc là sợ đụng chạm.

HUẤN: - Điều chủ yếu là nhiều đồng chí vẫn chưa nhận thức được đây chính là một cuộc đấu tranh giai cấp, đấu tranh giữa hai con đường. Chính cái việc đua nhau kiếm ngoài ấy đương gặm mòn kinh tế hợp tác xã chúng ta.

KIỂM: - Thu nhập từ hợp tác xã mới chỉ chiếm có 30% tổng thu nhập của mỗi gia đình. Ngày công lao động bình quân của mỗi xã viên mới chỉ có chín mươi ngày trời. Điều ấy thấy em biết quá đi chứ.

HUẤN: - Vấn đề là tại sao biết mà không làm được?

KIỂM: - Nể chứ sao. Nhiều cái thấy em nể nang đến vô lý. Biết rằng giải quyết thế là sai. Nhưng nếu người ta nói mãi rồi cũng đồng ý; đã mấy lần bắt tay vào quản lý, bà con kêu, là vội buông ngay.

HUẤN: - Mình góp ý thì các đồng chí lại bảo đừng sợ chúng tao hữu khuynh. Thằng đế quốc, thằng phong kiến chúng tao đều bắn vô số ra đấy. Điều ấy thì đúng thôi. Còn cái thằng cá thể, cái thằng

cá nhân thì nó lại không chịu đứng riêng ra cho mà bán. Nó cứ ôm sát lấy cẳng mình. Nó lẩn vào trong da trong thịt. Phải tỉnh táo lắm, phải kiên quyết lắm mới dứt nó ra được. Với lại quản lý lao động mà không đi đôi với việc thực hiện những biện pháp kỹ thuật thâm canh, thì có quản lý cũng bằng vô ích. Giống lúa mới các xã khác đã ăn to mấy vụ nay rồi. Hợp tác xã mình vẫn cứ quanh quẩn trong ruộng thí nghiệm... Ở ta đây nếu ai đánh vỡ của hợp tác một cái bát mẻ, thì phải lập tức bỏ tiền ra mà đền. Nhưng bỏ qua một khâu kỹ thuật, một giống lúa mới, làm thiệt cho hợp tác hàng trăm tấn thóc, thì lại chẳng ai xem đấy là tội lỗi.

KIẾM: - Em nghĩ việc ấy chúng ta cũng có khuyết điểm. Chúng ta nói nhiều. Nhưng đấu tranh để mà thực hiện thì ai cũng có vẻ sợ sệt. Lần này đồng chí Đào, Chủ tịch huyện về dự đại hội. Đồng chí ấy muốn biết ý kiến của thanh niên chúng ta. Anh ra gặp đồng chí ấy đi. Nhất định là đồng chí ấy sẽ ủng hộ.

HUẤN: - Có nên làm như vậy không? (*Thấy Kiềm tủm tỉm cười*) - Sao lại cười?

KIẾM: - Thường là như vậy. Em cũng đã nhiều lần đặt câu hỏi ấy ra. Rồi ngay khi đặt xong câu hỏi, em lại tự mình sắp sẵn câu trả lời là “không”... Không thì nhẹ mình hơn.

HUẤN: - Sao bỗng nhiên Kiềm lại ăn nói chán chường vậy?

KIẾM: - Đây là em nói chuyện bản thân em... Hồi mới ở trường trung cấp ra, em cũng có bao nhiêu là mơ ước. Nhất là khi em biết được trở về chính hợp tác xã làng mình. Bố em lại làm chủ nhiệm. Ai chẳng tưởng đấy là nơi tốt nhất cho em làm việc. Em cũng được hợp tác xã giao cho mảnh đất làm ruộng thí nghiệm, như người ta chia phần cho con gái khi đi ở riêng. Chẳng ai nhòm nhỏ tới nữa. Em bỏ cả vốn liếng riêng ra để chi phí cho thí nghiệm. Em đã tạo được một vài giống lúa mới thích hợp với cánh đồng làng. Nhưng rồi cuộc chẳng ai áp dụng nó cả. Lần đầu tiên công sức lao động của em bị bỏ phí. Em khóc suốt mấy ngày. Bao nhiêu lần em định sẽ phản đối việc này trước hội nghị và có thể báo cáo lên trên nữa... Nhưng đơn viết chưa xong thì cơn tức đã

ngươi đi rồi. Em lại nghe những lời khuyên nhủ rằng dù sao mình cũng mới ra trường, hung hăng quá bà con sẽ đánh giá mình là tự kiêu. Cứ làm tròn phận sự của mình đi, còn áp dụng như thế nào là quyền hợp tác. Thế là em yên lặng. Lần thứ hai thí nghiệm của em lại không được áp dụng. Nhưng em không thấy tức tối như lần trước nữa. Rồi lần thứ ba, thứ tư thì quen hẳn đi. Bây giờ thì anh biết đấy, em học trồng trọt lại đi chăn nuôi. Em cũng không thấy bận khoản gì nhiều lắm. Em sợ rồi đến lúc cầm hạt thóc hợp tác xã trả công kỹ thuật cho em, em cũng không còn thấy ngượng ngập nữa kia.

HUẤN: - Thôi đừng nói nữa...

KIỂM: - Em chẳng muốn có một người thứ hai lại cũng làm giống như em.

HUẤN: - Sở dĩ phải dẫn đo vì tôi rất kính trọng bác... Trước sau tôi vẫn coi bác là một đồng chí đi trước, có nhiều đức độ, nhiều kinh nghiệm. Thậm chí tôi còn coi bác như cha. Bác đã dìu dắt, dạy bảo tôi từng ly từng tý...

KIỂM: - Em thì lại nghĩ khác. Việc chúng ta làm chẳng có gì khác với bố em cả. Em biết thâm tâm bố, ông cũng rất mong hợp tác khá lên, chấm dứt được cái tình trạng dẫm chân tại chỗ. Có điều là bố em không biết làm cách nào... Còn chúng ta thì lại chưa làm cho cụ tin là chúng ta làm được. Anh nên ra gặp đồng chí Đào ngay đi... Có đồng chí Đào phân tích thêm, nhất định bố em nghe ra ngay.

HUẤN: - Thôi được...

KIỂM: - Nhưng anh phải dịu dàng thôi đấy nhé, nhất là lát nữa lúc trình bày việc này với bố em. Bây giờ người ta vẫn coi trọng thái độ không kém gì nội dung mình nói.

HUẤN: - Nhớ rồi. Nếu thấy tôi bốc quá, Kiểm cứ giơ tay ra hiệu thế này này. *(Giơ tay lên làm mẫu)*.

KIỂM: *(Bật cười)* - Anh đi đi. *(Kiểm nhìn theo sung sướng và lo lắng. Cô ngồi bần thần cầm lên tay những mảnh giấy mẫu đã cắt thành chữ cái, xếp thử lên mảnh vải hàng chữ "Chào mừng đại hội xã*

viên mùa xuân”. Chủ nhiệm Thuần về, lấm láp và mệt mỏi) - Sao thầy về muộn thế?.

ÔNG THUẦN: - Đứng ngoài thì sốt ruột... Với lại anh em người ta làm, mình đứng ngoài không tiện.

KIỂM: - Thấy rõ... ai có công việc của người ấy chứ.

Bà Thuần nghe tiếng chồng chạy ra.

BÀ THUẦN: - Ai lại lấm láp thế kia... Tưởng ông đi liên hoan với tổ cây?

ÔNG THUẦN: - Liên hoan... tiền gạo đâu? (*Ông cầm chiếc điếu hút một mạch đến ba bốn môi thuốc liễn*).

BÀ THUẦN: - Đang đói hút vừa chú, chẳng rồi say. (*Bà cầm cái điếu đặt xuống chân bàn*). Bác Đào, Chủ tịch huyện về chơi đấy.

ÔNG THUẦN: (*Còn đương mơ màng với khói thuốc*) - Anh ấy về hồi nào?

BÀ THUẦN: - Trưa... Đến bữa định đặt cơm bác ấy xoi. Nhưng bác ấy lại bảo chiều.

ÔNG THUẦN: (*Cầm điếu lên rít một hồi nữa rồi mới quay lại bảo con gái*) - Kiểm, cầm cái vỏ chai sang bảo cụ Thoại để cho thầy vài cút rượu. (*Kiểm cầm cái chai định đi thì bà Thuần giằng lại*).

BÀ THUẦN: - Đùng có sinh rồ nữa. Mọi khi chẳng bao giờ uống rượu, hôm nay có bác ấy về sao lại giờ chúng ra như vậy?

ÔNG THUẦN: - Ô hay... (*Đào và Huấn cùng đi dưới ao lên. Họ đang dở câu chuyện. Bà Thuần lúng túng giấu chiếc vỏ chai ra sau lưng*).

ÔNG THUẦN: (*Vui vẻ*) - Anh Đào... Nhà tôi đương sợ anh đánh giá tôi đấy.

ÔNG ĐÀO: (*Ngạc nhiên*) - Đánh giá gì thế chị?

ÔNG THUẦN: - Tôi đòi uống rượu.

BÀ THUẦN: - Từ xưa đến nay có rượu chè gì đâu.

ÔNG ĐÀO: (*Cười lớn*).

ÔNG THUẦN: - Có anh ấy về... vui, tôi mới uống một tý.

ÔNG ĐÀO: - Chị chiều anh ấy.

ÔNG THUẦN: - Bà thì lúc nào cũng làm như chồng có tội tình gì mà phải giấu giếm.

KIẾM: - U đưa chai đây cho con.

BÀ THUẬN: - Để tôi... Cô mà lại tìm ra được rượu ở cái làng này. *(Bà bỏ chai vào cái mủng, úp vỉ buồm rồi ra đi).*

ÔNG ĐÀO: - Sức khỏe của anh dạo này thế nào?

ÔNG THUẬN: - Yếu lắm rồi anh ạ.

ÔNG ĐÀO: - Tôi mang về cho anh miếng quế Thanh. Hồi vào khu 4, các đồng chí Tỉnh ủy Thanh Hóa tặng.

ÔNG THUẬN: - Quế Thanh thì tốt lắm. Đã lâu không gặp, tôi cứ tưởng trên điều anh về tỉnh.

ÔNG ĐÀO: - Đi học hơn ba năm, mới về.

ÔNG THUẬN: *(Ngạc nhiên)* - Ba năm? Lâu gớm nhỉ! Tôi thì đến ba tháng cũng chịu. Nếu có việc gì nặng, các anh bảo tôi cố thì tôi cũng còn cố được; nhưng ngồi mà học thì đành chịu chết. Cái đầu của tôi bây giờ chả còn chỗ nào mà nhét chữ vào được nữa. Tuổi anh còn ngồi học được ba năm, tôi chịu là anh giỏi.

ÔNG ĐÀO: - Cũng chẳng giỏi giang gì đâu. Năm đầu tôi cứ tránh cô giáo như tránh mặt chủ nô. Thất học từ nhỏ nên sinh ngại. Hơn nữa cũng có lúc mình tưởng lầm rằng chỉ cần có lập trường thôi là việc gì cũng làm được tuốt. Với lại việc gì mình cũng có làm qua rồi. Cả kinh tế lẫn văn hóa thứ nào cũng có vẻ trội. Đến hội nghị nào cũng ăn nói được, động viên được. Có điều cái gì cũng chung chung. Toàn những “sông dậy sóng” với “núi chuyển mình”. Từ thì kêu, nội dung thì nghèo nàn... Người nói cũng chẳng cần suy nghĩ mấy, mà người nghe cũng chẳng bỏ ích thêm gì. Người ta hỏi vào từng việc cụ thể thì lại bảo là “chuyên môn đơn thuần”... Nhưng tiếc thay trong bước tiến triển của xã hội bây giờ, cái gì cũng cần cụ thể... Mọi ngành kinh tế phát triển nhanh như măng mọc, cái gì cũng đòi phải chuyên sâu. Bỗng chốc thấy mình trống rỗng, cái gì cũng biết mà thực ra chẳng biết cái gì cho đến nơi đến chốn. Nhiệm vụ thì to mà cái đầu thì bé, tôi cứ hoảng cả lên. Lao đầu vào học, càng học lại càng thấy thiếu. Học ba năm thêm rồi, nhưng giả dụ trên có cho học nữa tôi cũng chưa thấy đủ. Khốn nỗi nước mình

bây giờ cán bộ đương còn thiếu, nên phải về làm. Làm thay cho nhau đi học, vừa làm vừa học. Đã đến cái giai đoạn mà việc làm ăn không thể trông vào sự ăn may được nữa rồi. Huyện ta là huyện trọng điểm lúa. Đất ta có mười phần mặt phù sa... Ta có lượng nước mưa 500 ly một năm. Những nhà khoa học nông nghiệp người ta gọi như thế là mưa ra vàng. Ta lại có lượng nước phù sa của con sông Hồng. Nhưng đã bao nhiêu năm nay, mình cầm bát nước trên tay mà chịu chết khát. Rõ ràng là thiên nhiên không có tội tình gì, chính là ở nơi cái đầu của mình. Cái đầu mình ít chịu suy nghĩ quá. Năm nay huyện ta đương phấn đấu đạt 5 tấn thóc. Nhưng sang năm mình phải đưa năng suất lên 6 tấn... thậm chí 10 tấn. Đất hoàn toàn có khả năng, không cao xa đâu... Có nơi trong huyện ta đã đạt 10 tấn... Có những điều con người tưởng rằng không thể làm nổi như bắt con gà phải đẻ ra 2 trứng một ngày. Trong thực tế, trên thế giới đã có những nhà bác học không phải chỉ bắt gà đẻ ra 2 trứng, mà là 5 trứng một ngày.

HUẤN: - Ngược lại ở hợp tác xã chúng tôi, có những điều trong huyện đã làm mãi rồi; thậm chí ngay cánh đồng bên cạnh đã thành tập quán nhưng ở đây vẫn đương còn lạ lẫm. Chỉ cần mỗi một câu “đồng đất người ta khác” thế là bao nhiêu kỹ thuật mới chui vào ngăn kéo hết.

ÔNG THUẬN: - Chú nói như vậy thì tôi cũng chưa nghe được. Có thứ kỹ thuật gì các nơi áp dụng mà ở đây không có? Đây cũng bèo dậu, cũng điền thanh, cũng xử lý giống theo công thức ba sôi hai lạnh. Ngay cả đến lúa xuân thì tổ kỹ thuật các chú cũng đang làm đấy chứ.

HUẤN: - Đúng... Cái gì thiên hạ có thì ở ta đây cũng có... Thậm chí có thứ ta còn có trước cả thiên hạ nữa kia. Ta dám bỏ tiền ra hoàn thành một hệ thống kênh tiêu, kênh tưới. Nhưng các khâu khác trong cùng một quy trình lại không ăn khớp. Ứng lặt lại chưa diệt xong. Bởi vậy những công trình kỹ thuật đất tiền kia cũng chẳng có lợi gì hơn một con kênh hỗn hợp...

ÔNG THUẬN: - Tại đâu?

HUẤN: - Bác muốn nói là tại đội ngũ kỹ thuật chúng tôi chứ gì? Đúng. Những con mương đất tiền ấy cũng giống như cô cán bộ trung cấp đã học ba năm về trồng trọt, nay đương làm chăn nuôi kia kia... Đến bản thân họ cũng không phát huy được tác dụng nữa kia.

KIỂM: *(Thấy mẹ về)* - Anh Huấn... *(Kiểm hết sức lúng túng)*.

HUẤN: *(Tiếp, sôi nổi hơn)* - Một mặt thì hợp tác kêu gọi họ phải mạnh dạn cải tiến. Nhưng mặt khác thì lại chẳng cho họ có quyền gì. *(Quay về phía Kiểm)* - Kiểm nói thẳng ra đi... Cô đã hoàn thành thí nghiệm được bao nhiêu giống lúa? Nhưng đã có giống lúa mới nào hợp tác đem nhân thành lúa đại trà? Một cô cán bộ kỹ thuật thì không có thể bắt buộc được xã viên phải thi hành những biện pháp kỹ thuật mà trong kế hoạch sản xuất hợp tác không đề ra. Cũng như lúa xuân năm nay trong phương hướng sản xuất, báo cáo đại hội xã viên lần này không hề đề cập đến; thì nó vẫn tiếp tục cấm cung trong ruộng thí nghiệm. Tổ kỹ thuật có tài thánh cũng không biến nó thành lúa đại trà được. *(Bà Thuần chùng chùng như không trấn tĩnh nổi. Bà xông lại)*.

BÀ THUẬN: - Tôi đã bảo ông nhiều lần rằng mình bây giờ nặng cánh rồi, không bay được nữa thì xin với trên mà nghỉ đi... Hợp tác mình thiếu gì người tài.

KIỂM: - U...

ÔNG ĐÀO: - Cháu cứ để cho mẹ nói...

BÀ THUẬN: - Nói có bác Đào đây thứ lỗi. Làm ruộng thì không nói giỏi được! Em năm nay đã hai thứ tóc trên đầu rồi. Từ thương cổ tưởng chưa bao giờ chân ruộng làng Hạ này lại có nơi 8 thùng thóc một sào... Vậy mà năm nay hãy còn bảo cưỡi lên nhau mà chân xấu nhất hạng cũng còn nổi 60 cân. Vậy thì còn đòi hỏi gì hơn nữa? Trông lên mình chẳng bằng ai thật, nhưng nhìn xuống cũng đã mấy ai bằng mình.

ÔNG THUẬN: - Con đường mình đi là phải trông lên. Hơn nữa bà hay bóng gió rồi việc nào cũng thành không nghiêm chỉnh... *(Tất cả*

yên lặng. Ông quay sang hỏi Huấn) - Theo ý anh thì phương hướng sắp tới của hợp tác xã ta nên như thế nào?

HUẤN: - Thú thật là tôi thấy phát biểu lúc này khó quá.

ÔNG THUẬN: - Chú sợ có người hiểu sai chứ gì... Nếu quả như vậy thì lòng chú đối với hợp tác xã cũng tâm thường thôi. *(Một lát)* - Năm nay hợp tác xã để ra phần đầu 5 tấn đấy.

HUẤN: - Tôi không tin.

ÔNG THUẬN: - Vậy thì thật tôi không hiểu chú...

HUẤN: - Trong tay chúng ta mới chỉ có quyết tâm thôi. Nhưng muốn làm ra 5 tấn thóc thì 200 hecta ruộng đất lại cần phải có khoảng năm vạn khối phân các loại tính ra phân chuồng... Số lao động cũng phải đầu tư vào gấp rưỡi thường niên. Trong khi đó thì ở ta đây, xã viên nhiều người vẫn chỉ coi hợp tác xã như chiếc áo khoác ngoài, như cái bằng chứng chỉ về phẩm chất chính trị. Còn công sức thì lại dồn cả vào việc làm nghề lẻ. Có lao động một năm chỉ làm bốn mươi ngày trời. Đây là chưa kể những biện pháp kỹ thuật trong khâu liên hoàn, nhiều người vẫn còn lạ lẫm. Nguồn phân bón chúng ta chưa nắm được. Việc quản lý lao động trong phương hướng năm tới cũng không để ra. Nói tóm lại chưa hề có khâu chuyển biến nào... Cô cán bộ trung cấp học về trồng trọt thì vẫn tiếp tục đi chăn nuôi... Đấy... cơ sở nào để chúng ta làm 5 tấn...

ÔNG THUẬN: - Việc quản lý lao động thì chưa nôn nóng được. Bà con mình cả, cứng rắn quá không được. Với lại lao động hợp tác mọi điều ngắn ấy thôi mà nhiều người đã giãy lên như đĩa phải vôi kia kia.

HUẤN: - Nhưng nếu giá trị ngày công là năm cân chứ không phải tám lạng như hiện nay, thì các bà con cũng chẳng giãy lên đâu. Hơn nữa bác cứ để ý mà xem, những người kêu to nhất hiện nay lại là người góp ít công nhất cho hợp tác. *(Chủ nhiệm Thuận đã đi xuống. Không ai hiểu được ông đang nghĩ gì).*

BÀ THUẬN: *(Nhìn chông chua xót)* - Thôi... ông hãy nghỉ để ăn cơm, chẳng rồi lại nguội...

ÔNG THUẬN: - Tôi vào ngay đây.

HUẤN: (*Đến bên Kiểm*) - Khẩu hiệu cắt xong rồi chứ?

KIỂM: - Anh cầm sang trước đi.

HUẤN: - Thế còn Kiểm?

KIỂM: - Em sang sau... Đi cùng mẹ em sang.

HUẤN: - Đồng chí Đào ở đây, tôi sang trước để trang trí đại hội.

ÔNG ĐÀO: - Mai rồi... tôi sẽ nói chuyện thêm với đồng chí.

HUẤN: - Chào bác ạ.

BÀ THUẬN: - Vâng, anh về.

HUẤN: (*Với ông Thuận*) - Giờ khai mạc vẫn như cũ?

ÔNG THUẬN: - Không có gì thay đổi (*Kiểm đi vào nhà trong. Cô hơi buồn. Căn nhà ắng hẳn xuống. Hình như sau sự việc này mỗi người đương theo đuổi một ý nghĩ riêng*).

ÔNG THUẬN: (*Ngẩng lên nhìn Đào hồi lâu*) - May quá, hôm nay anh xuống. Sáng qua tôi định về huyện ủy. Tôi có chút việc muốn trao đổi với các anh.

ÔNG ĐÀO: - Thường vụ phân công tôi về đây... Có gì ta cùng bàn.

ÔNG THUẬN: - Khóa này tôi muốn xin nghỉ công tác chủ nhiệm. (*Đào đương đi bách bộ, anh ngừng lại rồi yên lặng bước đi*) - Tôi suy nghĩ rồi...

ÔNG ĐÀO: (*Nhìn sang thấy bà Thuận có ý nghe ngóng, Đào hỏi luôn*)
- Anh ấy đương đề nghị nghỉ chủ nhiệm đấy, chị thấy thế nào?

BÀ THUẬN: - Trên mà đồng ý thì em ký cả hai tay... Cả làng này nhà ngói sát sạt cả. Còn nhà em thì bác xem, vẫn cái nhà của ông em ngày xưa để lại. Kèo cột ruỗng cả ra rồi. Bác bảo tiền đâu mà tu sửa. Ngay mới rồi trên ưu tiên cho mua chiếc xe đạp. Nhưng tiền không có. Bảo vay hợp tác thì ông ấy không bằng lòng, vậy là phải nhường cho anh Thìn kế toán...

ÔNG THUẬN: - Gặp ai thì câu trước câu sau rồi bà cũng quay về chuyện cái xe đạp.

BÀ THUẬN: - Chứ còn không à. Bây giờ đi đâu cũng lóc cóc cuốc bộ.

ÔNG ĐÀO: (*Đến cạnh Thuận, giọng anh thủ thi*) - Ý kiến cậu Huấn vừa rồi có nhiều điểm đáng để cho ta suy nghĩ... Thái độ cũng rất chân thành. Có chăng là ở cái cách diễn đạt thôi. Thanh niên họ sôi nổi, chưa biết mức độ...

ÔNG THUẬN: - Anh cho là tôi tự ái?... Không... Kể ra nghe phê bình cũng rất ruột thực. Nhưng ở đây tìm cho ra một lời phê bình đích đáng thì khó hơn nhiều tìm ra những lời khen. Vì dẫu sao thì mình cũng đương là người có quyền. Tôi là người giới thiệu đồng chí ấy vào Đảng. Gần như đồng chí ấy cũng là người duy nhất dám thẳng thừng đấu tranh với tôi. Có một điều luôn dằn vò tôi mấy năm nay là hợp tác xã. Đảng giao cho tôi phụ trách, chưa đóng góp được bao nhiêu cho tiền tuyến. Tôi ít dám lên gặp các anh cũng là vì lẽ ấy. Bữa nọ thằng con trai tôi đi chiến đấu có gửi thư về. Cháu nó bảo: “Con nhớ thầy u lắm. Mỗi lần cầm bát cơm, con lại nghĩ rằng trong ấy có mồ hôi, công sức của thầy u gửi cho con”. Đọc thư, tôi cứ tủi thân mãi. Đối với chiến trường, tôi vừa có nghĩa lớn, lại vừa có tình riêng. Thế mà sản lượng ruộng đất ở hợp tác xã tôi cứ quanh quẩn mãi ba tấn tư, rồi ba tấn rưỡi. Tôi giống như một người đeo nặng đi bộ đường xa, càng cố thì gánh nặng càng đè trĩu xuống. Mãi đến vừa rồi được đi tham quan Thái Bình, tôi mới vỡ lẽ ra rằng bây giờ không phải là thời chỉ ăn no vác nặng mà được nữa rồi. Quả đúng như điều anh nói: “Ngoài quả tim nhiệt tình ra, còn cần phải có cái đầu hiệu biết, phải có đôi mắt nhìn xa trông rộng. Quả tim nhiệt tình thì tôi vẫn còn đây. Nhưng cái đầu và con mắt thì hạn chế lắm rồi”.

ÔNG ĐÀO: - Quả thật là tôi chưa hiểu hết anh, anh Thuận ạ.

ÔNG THUẬN: - Tôi đã nhiều lần trình bày với Đảng ủy. Nhưng các đồng chí không ủng hộ tôi... Tôi biết các đồng chí thương hại tôi, muốn giữ trọn cái nghĩa thủy chung. Hơn nữa trong đầu óc mọi người, cái chức vị chưa hoàn toàn là trách nhiệm.

ÔNG ĐÀO: - Đúng thế, người ta còn băn khoăn nhiều đến việc mình chức nào, hơn là mình làm gì để có lợi nhất cho dân, cho Đảng.

ÔNG THUẬN: - Đấy, anh hiểu được ý tôi rồi chứ?

ÔNG ĐÀO: - Nhưng việc này anh phải cho tôi có thêm thời giờ để suy nghĩ đã.

ÔNG THUẬN: - Anh lại suy nghĩ... Hay anh cũng lại thương hại tôi chưa có một chỗ ngồi xứng đáng?.

ÔNG ĐÀO: - Không... không... Hoàn toàn không phải thế. Điều mà tôi còn phải suy nghĩ, đó là uy tín của anh trong quần chúng. Cái đó cũng quý giá không kém gì trình độ. Mà không phải dễ dàng gì mỗi cán bộ đều có được.

ÔNG THUẬN: - Tôi hiểu... Đúng là bà con thương yêu tôi. Thương tôi đến mức mà giả thử tôi có làm điều gì sai trái bà con cũng dễ dàng bỏ qua đi cho... Tôi cũng đã suy nghĩ mãi về điểm ấy. Biết đâu vì tôi không có trình độ hiểu biết, nên uy tín của tôi đã gây ra những tác hại cho Đảng mà mình không biết.

ÔNG ĐÀO: (*Ôm lấy ngang lưng Thuận*) - Anh Thuận!... Anh Thuận ơi, mười sáu năm trước cùng nằm hầm với anh và hôm nay ngồi đây trò chuyện... Anh vẫn đẹp như thế. Tôi biết anh chả thích nghe những lời khen trước mặt. Nhưng giữa lúc cái danh lợi đang làm xấu đi phẩm chất của một số người Cộng sản, thì anh là một tấm gương soi cho nhiều đảng viên nhìn vào tận đáy lòng mình.

(*Bà Thuận từ trong nhà đường đột bước ra. Bà ngỡ ngàng sung sướng thấy hai người đồng chí ôm nhau. Giọng bà vui hẳn lên*).

BÀ THUẬN: - Chết kia! Ông không mời bác vào xơi cơm, nguội hết cả rồi.

ÔNG THUẬN: - Đi, đi! Anh vào ăn cơm, uống với tôi hợp rượu. Hôm nay vui... Cả bà nữa...

BÀ THUẬN: - Thôi... để mời bác với ông... Tôi với cái Kiểm thất lễ trước rồi. (*Đào đứng dậy*).

ÔNG THUẬN: - Kiểm... thầy nhờ tí con... Mà mang danh sách ứng cử viên ra dán ngoài đại hội trước đi. Rồi mời anh Huấn về đây cho thầy. (*Kiểm cầm lấy danh sách đó xem. Cô hơi ngạc nhiên nhìn bố rồi chạy mất hút*).

BÀ THUẬN: *(Nghe vang tiếng cười của chồng vọng ra. Tiếng cười làm bà vui hơn. Bà ngồi xuống nhìn ra khán giả)* - Đã lâu mới thấy có một ngày ông ấy vui đến thế. Người đầu mà đã tư lự, vui buồn chẳng còn giấu được ai. *(Tiếng cười từ nhà trong vang ra)* - Nghe tiếng ông ấy cười mà mình cũng hơi lòng hơi dạ... Mới hay bụng dạ đàn ông người ta thâm thúy... Ấy đấy, ông ấy chỉ hé ra đòi thôi việc một cái, mà đến ngay ông Chủ tịch huyện cũng còn phải nói vun vào. Ừ... ông ấy nghĩ đấy! Ai có giỏi giang thì cứ việc đứng ra mà gánh vác... Bỗng lộc gì đâu. Hợp tác rồi lại nát như tương cho mà xem. *(Ông Mão vào. Ông ăn trâu. Người to xương và thô. Ông chưa chào hỏi ai, lắng tai nghe ngóng tứ phía trong nhà).*

ÔNG MÃO: - Chắc là thân nhau lắm.

BÀ THUẬN: - Rõ chết cười... Hai ông già rồi mà ngồi nói chuyện cứ ôm lưng nhau như thể trẻ con.

ÔNG MÃO: - Thì thế nào là bằng hữu. Ông Thuận mà đi thoát ly thì bây giờ cũng tiến đến đâu rồi ấy chứ... Tôi phải công nhận là ông ấy tốt. Làm chủ nhiệm mấy khóa liền rồi mà chẳng ai ca thán điều gì...

BÀ THUẬN: - Ông chả nghe đấy ư... Khóa này ông ấy định xin với bà con cho nghỉ.

ÔNG THUẬN: *(Cười khẩy)* - Ủi chà... Cái nhà anh Huấn chú gì? Tôi cũng mới thấy đăng tên ở ngoài kia. Ứng cử chủ nhiệm đấy. *(Huấn đã vào mà ông ta không biết)* - Đã tưởng gân cổ đấu tranh vì cái gì?... Hóa cũng chỉ vì cái ghế ấy thôi bà ạ... Cái ghế chủ nhiệm cũng oai chứ, bây giờ lên cao cấp rồi mà...

BÀ THUẬN: *(Thấy Huấn đến, bối rối ra hiệu cho ông Mão, nhưng ông không để ý).*

ÔNG MÃO: - Đòi nào chúng tôi bầu. Đã tưởng gân cổ đấu tranh vì cái gì.

HUẤN: - Nhưng chắc chắn không phải vì cái ghế đầu ông Mão ạ.

ÔNG MÃO: *(Như người bị mắc nghẹn)* - Ở... ở... ở... Tôi đang nói cái ghế là cái ghế ngồi ấy chứ. *(Lúng túng ngó vào phía trong)* - Có để bác cũng đang bận nhi? Tôi về. *(Ông Thuận và ông Đào cùng ra).*

Ông Mão đành đứng dậy. Huấn ngồi xuống một đầu tràng kỷ, về mặt đường còn lộ vẻ tức tối).

ÔNG ĐÀO: - Tôi hội ý với các đồng chí thường vụ Đảng ủy xã về việc ấy, rồi tôi ra đại hội trước.

BÀ THUẦN: - Chiều bác về chơi cơm với nhà em.

ÔNG ĐÀO: - Để xin phép chị... Tôi cũng chỉ dự được với đại hội buổi chiều nay thôi, rồi lại phải về huyện có việc gấp.

ÔNG MÃO: - Chả mấy khi bác về thăm. Bác ở lại chơi với hai bác Thuần em một vài hôm.

ÔNG ĐÀO: - Độ này huyện phân công tôi phụ trách vùng này rồi, còn có dịp về quấy quả chị... Tôi đi anh Thuần ạ.

Thuần đưa ông Đào ra khỏi nhà rồi quay lại ngay.

ÔNG THUẦN: - Chú Mão sang chơi bao giờ?

ÔNG MÃO: - Em mới sang. Vừa rồi hai chị em cứ ngồi nói vụng bác mãi. Độ này bác yếu mà gầy hẳn đi.

ÔNG THUẦN: - Tôi cũng không được khỏe. Chú sang chắc có việc?

ÔNG MÃO: - Dạ, chẳng giấu gì bác... Chả là nhà em đang xây cái bếp, thiếu mất mấy nghìn gạch. Em nghe tin hợp tác mới ra lò...

ÔNG THUẦN: - Số gạch ấy hợp tác đã có kế hoạch rồi...

ÔNG MÃO: - Vài nghìn gạch có đáng bao nhiêu đâu ạ... Nói có bác thế này... Nhờ bác, nhờ hợp tác nhà em mới có tiền xây nhà. Chú như ngày xưa bác cũng biết đấy, chỉ có một cái túp...

ÔNG THUẦN: - Chú khen thế tôi lại không dám nhận. Sự thật là tiền chú làm nhà là do kiếm ngoài nhiều... Có chẳng thì chú phải cảm ơn những xã viên chăm chỉ ấy. Bà con họ đã gánh vác thay công việc cho chú có thì giờ làm cá kiếm ngoài.

ÔNG MÃO: - Bác dậy thế thì em còn biết nói thế nào. Nhưng thôi bác thương cho. *(Nhấn nhó)* - Quả thật nếu em tìm mua ngoài được thì em chả dám quấy quả bác...

ÔNG THUẦN: *(Do dự)* - Không được đâu.

ÔNG MÃO: (*Săn đón hơn*) - Bác mà không giúp được em thì em đành phải bỏ... Nhà em nó dày vò rồi không biết đến bao giờ. Thôi thì bác thương em, bác cứu em.

ÔNG THUẦN: (*Tắc lưỡi*) - Để tôi còn xem đã.

HUẤN: (*Vội vã chạy lại*) - Chết... không được đâu bác ạ. Gạch ấy phải để xây lò “xử lý” giống, xây trại chăn nuôi. Nếu còn nữa cũng phải để ưu tiên cho những gia đình bỏ nhiều công cho nông nghiệp chứ.

ÔNG THUẦN: - Ấy... đúng đấy. Không giải quyết được đâu, chú bằng lòng vậy.

ÔNG MÃO: - Thế nào ạ?

ÔNG THUẦN: - Tôi vẫn nói là không được mà.

ÔNG MÃO: (*Nhìn Huấn ấm ức*) - Mẹ kiếp... được. (*Bỏ vế*).

HUẤN: - Kiểm bảo là bác tìm tôi?

ÔNG THUẦN: - Ngồi đây ta nói chuyện một tý. (*Huấn theo ông Thuần lại ghế ngồi. Với bà Thuần*) - Bà nó ơi, cho tôi xin ấm nước nóng ở dưới ấy lên đây. (*Bà Thuần mang nước lên và cũng có ý nghe ngóng xem chồng nói chuyện gì*).

ÔNG THUẦN: - Thế này chú Huấn ạ... Đại hội xã viên lần này tôi định đề cử chú. Chú nên đứng ra mà gánh vác thay tôi.

HUẤN: (*Ngỡ ngàng như vừa bước xảy. Anh đứng dậy*) - Thật tình thì bác nghĩ về tôi như thế nào?

ÔNG THUẦN: - Nghĩ về chú à? Chú là một người tốt, có nhiệt tình và có khả năng; nhưng cũng còn nhiều lúc nóng nảy vô lý, như bây giờ chẳng hạn...

HUẤN: - Tôi không biết ai đã bêu tôi lên danh sách những ứng cử viên ngoài đại hội kia?

ÔNG THUẦN: - Chú cho như thế là xấu hả?

HUẤN: - Không phải. Nhưng bác có biết những kẻ xấu đang nói gì về việc này không?

ÔNG THUẦN: - Tôi biết chắc đấy là kẻ xấu thì tôi chả bận tâm đến làm gì.

HUẤN: - Hay cả bác nữa, bác cũng nghĩ rằng tôi hàm hồ đấu tranh để giành lấy cái ghế chủ nhiệm?

ÔNG THUẦN: - Giành cái ghế chủ nhiệm à? Tôi nói thật với chú: khi tôi còn thấy cái chỗ tôi đang đứng là có lợi cho Đảng nhất, thì chả ai tranh nổi ghế của tôi đâu. Còn việc tôi đề cử chú lần này lại hoàn toàn khác. Chú có trình độ quản lý kinh tế, lập trường bạo dạn lại xốc vác được... Mà hợp tác xã ta bây giờ rất cần những người biết quản lý, biết kỹ thuật... Đến lúc tôi nhận ra được điều này thì muộn mất rồi. Tiền tuyến không chờ ta được nữa. Chúng ta cần có ngay hạt thóc tiếp sức cho anh em mình ngoài ấy.

HUẤN: - Có phải ai cũng nghĩ được như bác đâu.

ÔNG THUẦN: - Đáng lo nhất là mình nghĩ sai. Nhìn thái độ giãy nảy của chú, tôi biết chính chú đang nghĩ sai. Chú cũng nghĩ chức vụ là cái gì béo bở. Người ta ngồi vào đấy để hưởng chứ không phải để gánh vác. Khi đứng lên đấu tranh, chú vì cái gì nào?

HUẤN: - Hoàn toàn vì quyền lợi của hợp tác.

ÔNG THUẦN: - Chưa chắc! Nếu quả như vậy thì tại sao chú trốn tránh, không dám đứng ra đảm đương?...

HUẤN: - Tôi không thoái thác đâu. Nhưng thật tình tôi chưa làm nổi. Tôi không có được tín nhiệm của quần chúng như là đồng chí.

ÔNG THUẦN: - Đảng sẽ tạo uy tín cho đồng chí. Bản thân tôi không phải trút gánh nặng cho chú để mà chạy làng. (*Kiểm chạy về*)

KIỂM: - Thầy ơi!... Đại hội sắp bắt đầu làm việc rồi.

HUẤN: - Thôi được. Nếu Đảng tín nhiệm mà phân công, tôi xin nhận. (*Bà Thuần ngồi xuống đầy bực dọc*).

ÔNG THUẦN: - Ta sang đi. (*Huấn đi trước... ông Thuần thấy vợ ngồi buồn bã, ông chạy đến bên cạnh*) - Bà cũng thu xếp rồi sang ngay.

BÀ THUẦN: - Tôi không đi đâu cả. (*Đứng lên về quyết liệt*).

ÔNG THUẦN: - Bà làm sao? (*Kiểm cũng bước vào nhà nhìn mẹ lo lắng*).

BÀ THUẦN: - Công lệnh của tôi ngân ấy năm trời, vậy mà bây giờ ông coi không bằng cái bọn...

ÔNG THUẬN: - Lạ chưa?...

BÀ THUẬN: - Tôi đeo cơm theo ông từ hồi thằng Tây còn đóng chốt ở làng. Đến bây giờ đầu năm chí cuối, tôi vẫn thui thui một mình. Cơm ông tôi lo, áo ông tôi lo, đồng đóng đồng góp tôi lo. Có bao giờ ông thấy tôi hé răng ca thán tiếng nào không?

ÔNG THUẬN: - Dễ thường tôi lại chẳng biết thế.

BÀ THUẬN: - Đấy, bây giờ ông về tay trắng! Ông phí công tôi đến thế. Hay ông có tội tình gì?.

ÔNG THUẬN: - Tôi nói thế nào cho bà hiểu được bây giờ?. Cái công lênh của bà góp cho chồng chẳng bao giờ uống phí. Tôi không tham ô, không hủ hóa. Tôi chẳng có tội tình gì... Có điều tôi biết rằng mình có đứng ra gánh vác cũng không thể làm lợi cho dân được bằng anh em khác. Bây giờ tôi sẵn sàng làm bất cứ việc gì khả dĩ góp được cho Đảng, cho dân nhiều nhất.

BÀ THUẬN: - Bao nhiêu năm ông khó nhọc... Bây giờ thì ông làm gì?

ÔNG THUẬN: - Khổ lắm, sao bà cứ lo cho tôi phải làm gì... mà lại không lo hợp tác này làm sao cho khấm khá. Còn thằng Mỹ kia... Máu thịt của bà còn ở ngoài mặt trận. Cái áo bà còn vá vai. Tôi là một đảng viên. Tôi đã ngồi yên làm sao cho được.

BÀ THUẬN: - Mà tôi tưởng ông nhường chức cho ai, hóa ra ông lại chịu mất về tay anh Huấn. Ông không nhớ là chính vừa rồi, nhà anh ta vẫn còn nói ông mất mặt mặt nhạt trước mặt ông Chủ tịch huyện đấy ư?

ÔNG THUẬN: - Tôi nhớ. Nhưng anh ấy nói đúng. Anh ấy phê bình tôi là vì lo cho hợp tác.

BÀ THUẬN: - Ôi chao. (*Trút mọi nỗi bực dọc*) - Ai nhieć móc ông thì ông vẫn cho người ta là tốt. Chỉ có vợ con ông lo lắng cho ông, xót xa cho ông từng ly từng tí thì mới chẳng ra gì. (*Khóc*).

ÔNG THUẬN: - Ô kìa!... Bà...

Hết hồi 1.

HỒI II MÙA XUÂN NĂM ẤY

Kịch vẫn xảy ra trong gia đình ông Thuần. Đêm hôm trước vừa lập xuân. Sáng nay trời ảm và thanh thản lạ lùng. Một ngày xuân Việt Nam với những vạt nắng sớm sau một đợt rét dài. Cây cảnh khoác một màu xanh non tơ. Và chim. Có lẽ những đàn chim này từ mãi tận hướng Bắc tránh rét bay về tìm những vạt nắng ấm đầu tiên trong cái sắc trời xuân Việt Nam.

Mẹ con bà Thuần đang ngồi trò chuyện với nhau. Bà Thuần giọng như lo lắng. Còn cô con gái suốt cả đêm qua không ngủ. Cô buồn ngủ quá, những cảnh đẹp buổi sáng này làm cho cô xúc động.

BÀ THUẦN: - Hôm qua lúc chập tối gió bắc đập ùng ùng. Trời thì cứ trắng nhợt như mặt người mất ngủ. Con trâu đập đàn sầm sầm. U dậy bỏ thêm cho nó nằm rơm mà chân cứ gai lên như dằm phải đâm ve sành. Sương muối đấy. Ít có hôm nào u thấy nó lạnh quá như vậy!... Những đốt xương của u nó nhúc làm sao. Nằm đã lâu mà đặt lưng xuống chiếu vẫn thấy lạnh tanh như đặt mình trên đá. Cái dây điện dài chằng qua đầu hồi nhà mình mỗi trận gió về lại quật veo veo. Còn bụi tre đầu hồi thì cứ nghiêng rặng ken két nghe đến ghê cả người. *(Bà khẽ rùng mình, lạng một lát)* - Ấy vậy mà nửa đêm ăng hần. Lại có mưa bụi nữa chứ. Rặng bụi đầu hồi nhà mình nó ngát, hương đưa vào tận nhà...

KIẾM: - Lập xuân rồi đấy u ạ.

BÀ THUẦN: - Từ trống canh ba đổ về sáng, gà cứ gáy giục mãi lên. Con trâu khi ấy mới đỡ khua ðàng, ảm mà...

KIẾM: - Thế ra đêm hôm qua u cũng chẳng chợp mắt được tý nào?

BÀ THUẦN: - Ngó cửa trông thấy mày, đến nửa đêm cũng chưa thấy

về. Tưởng được nghỉ chủ nhiệm rồi ông ấy cũng đỡ tất bật, hóa ra lại bận hơn. Bận bằng mấy cái hồi ông ấy đương còn gánh vác, chả thành thời được tý nào.

KIỆM: - Cả đêm hôm qua thầy cũng quần quật với thanh niên chúng con ngoài đồng. Thầy con chịu rét cũng giỏi lắm. Khiếp, tay chân thấy cứ tím lại như quả bồ quân. Chúng con phải gánh rạ ra đồng, đặt ngay trước đầu gió mà đốt xuôi cho mạ suốt đêm.

BÀ THUẬN: - Từ thuở khai thiên lập địa, tôi thấy các anh các chị làm thế có một.

KIỆM: - Cây mạ tỉnh hẳn lại u ạ... Mạ đã vào đủ năm lá mà vẫn còn non bấy. Sương muối rơi xuống đến đâu, nước mạ sẫm lại đến đấy. Những đồng lửa bốc cao lên ngang tầm ngọn tre, khói vây kín cả làng. Gần sáng thì người cũng không chịu được nữa. Anh Huấn bắt chúng con về... về ngủ không thì ốm hết.

BÀ THUẬN: - U biết rồi. Lúc ấy gà gáy chuyển canh tư.

KIỆM: (*Vươn vai thoải mái*) - U ơi, con buồn ngủ quá. Hôm nay u đừng nấu cơm cho con, u nhé. U cứ mặc con nhịn đói. Con ngủ một ngày cho thích. (*Yên lặng*) - Độ này u già đi nhiều hay sao ấy.

BÀ THUẬN: - Có họa là đá mới không lo nghĩ. Năm ngoái cũng bằng rày đây. Lúa chiêm xuống đồng đứng cái cả rồi. Năm nay ruộng vẫn trắng băng còn chưa đổ ải... U chẳng biết giống lúa mới này có nên cơm nên cháo gì không...

KIỆM: - Đợt rét cuối năm như thế là đã qua rồi. Giống lúa mới cấy xuống được ấm sẽ nảy lên nhanh như chiêm bao. U xem cây xoan trước cửa nhà ta đã đổ lóc. Có nắng rồi đấy. Cây bưởi thì hoa trắng từng chùm như nôi cơm gạo mới. U có nghe tiếng chim gọi nắng hót đấy không? Mưa xuống trời lại ấm...

BÀ THUẬN: - Đói to... năm nay rồi đói to con ạ. Đêm không ngủ được, u nằm ngấm ngời không biết bao nhiêu điều.

KIỆM: - Chắc là u còn oán anh Huấn lắm. Giá đêm hôm qua u ra ngoài ấy thì mọi việc u sẽ cho qua đi tất cả... Anh ấy cứ phong phanh một manh áo mỏng đứng ngay đầu gió. Đứng suốt từ đầu vụ rét

đến giờ. Nếu con được làm ông trời, con sẽ tắt ngay gió đi. Con chẳng sinh ra cái sương muối làm gì.

BÀ THUẬN: - Mày nói gì mà huyền thuyên chẳng đâu vào đâu cả thế?

KIẾM: - Thật đấy... Nếu con mà là ông trời con sẽ tắt hẳn những ngày gió mùa đông bắc... Rét... Trông anh ấy thương lắm. (*Đột nhiên rất phấn hứng*) - Nắng lên rồi u kia... Chim chiến chiến ở đâu đó về mà bay từng đàn... Năm nay thằng Kính đi bộ đội, chẳng ai làm tổ cho chim sáo sậu để trứng trên cành xoan nhà ta nữa rồi. Cái giống chim ấy toàn có đi đẻ nhờ.

BÀ THUẬN: - Ngủ tí đi con... Mày huyền thuyên lắm rồi.

KIẾM: - Con không ngủ được đâu ạ. Nếu trời còn kéo dài đợt rét, con cũng chẳng thể nào huyền thuyên được đâu. Nhưng hôm nay lập xuân rồi. Nắng, mà lại có cả mưa bụi nữa.

BÀ THUẬN: - Tháng ba ngày dài lắm... Đói to con ạ... Thấy mày đêm qua rồi chẳng biết có chợp mắt được tý nào không?

KIẾM: - Thấy con sung sướng thật... Con ghen với thầy thật đấy! Thầy được u chiều nhất nhà này. U lo cho thầy con bằng mấy u tự lo cho u nữa kia... Thấy con đi họp một ngày thì trông u rõ thật buồn cười. U cứ ngơ ngơ ngác ngác... thật còn bằng mấy vợ chồng mới cưới.

BÀ THUẬN: - Ăn nói chẳng đâu vào đâu.

KIẾM: - Con hỏi thật u nhá... U đừng chửi con kia. Ngày xưa thầy đi hỏi u, thầy có tìm hiểu u không? Hay là cũng khắc hỏi khắc cưới? Có lần nào u dám trốn ông bà theo thầy đi trò chuyện, hay đi xem hát, xem chèo chẳng hạn...

BÀ THUẬN: - Mày điên đấy à con chết tiệt này.

KIẾM: (*Cười như nắc nẻ*) - Sao đến bây giờ thầy u vẫn thân thiết như thế?

BÀ THUẬN: - Huyền thuyên lắm rồi, chẳng ra đâu vào đâu cả. (*Một lát*) - Hay đã phải lòng đứa nào rồi hả con?

KIẾM: (*Áp má vào đầu gối mẹ*) - U đừng mắng con nhá... Con yêu anh ấy thật rồi...

BÀ THUẬN: - Đứa nào?

KIẾM: - Cái người mà u ghét như xúc đất đổ đi ấy.

BÀ THUẬN: - Giời đất... Anh ấy quyến rũ mà u?

KIẾM: - Không phải thế đâu. Con còn chưa biết làm thế nào để cho anh ấy biết. Con nói thật với u và con cũng chỉ nói thật với u thôi. Con yêu anh ấy lắm. Chẳng lúc nào con không nghĩ đến anh ấy. Như bây giờ đây chẳng hạn, nhắm mắt lại là đã thấy anh ấy hiện ra trước mắt con rồi... Con đã nhiều lần phát khóc lên vì thấy anh ấy cười nói với những cô gái khác. Thế mà anh ấy thì lại không để ý, cứ đon đả với tất cả mọi người. *(Sôi nổi)* - Con phải nói thật mất thôi u ạ... Rồi anh ấy có khinh con... Hay anh ấy từ chối không yêu con cũng được... Con phải nói thật mất thôi. Đã bao nhiêu lần, con định nói. Nhưng cứ gặp mặt anh ấy thì mọi việc sắp sắn lại quên đi đâu hết cả. Con lại toàn nói những lời nhạt nhẽo... nhạt nhẽo tưởng đến phát khóc được kia u ạ...

BÀ THUẬN: - Khổ cho con thôi. Sao con lại rẻ rúng thân mình như vậy?

KIẾM: - Không phải thế đâu. Làm sao con lại không yêu anh ấy. Lúc mọi người rẻ rúng công việc con làm, thì anh ấy khuyên con đừng nản chí. Anh ấy bảo con phải tin vào mình, tin vào lẽ phải bao giờ cũng thắng... Nghe anh ấy, con lại say mê lao vào công việc. Con làm việc quên ngày quên tháng trên ruộng thí nghiệm của con. Bây giờ công việc con làm đã thành kết quả. Con tìm ra công thức cấy thích hợp nhất trên cánh đồng làng. Những giống lúa con gây vụ này cũng sẽ được anh ấy đem nhân ra thành lúa đại trà... Con chẳng thể nào quên anh ấy như đến mùa hái quả còn nhớ mãi công ơn người trồng...

BÀ THUẬN: - Khổ cho con thôi. Nó mê sảng mất rồi.

KIẾM: - Kia... kia u, đúng là tiếng chân anh ấy đấy. Con xin u nhé, u đừng làm gì cho anh ấy méch lòng. Con biết hiện nay anh ấy đang vất vả... Cả cánh mạ đêm qua chẳng biết rằng có chịu nổi sương muối hay không. *(Huấn dừng lại ở cửa, trông anh hốc hác dẽ sợ)*.

HUẤN: *(Khẽ chào)* - Bác!

KIẾM: - Kia u... Anh ấy chào u đấy.

BÀ THUẦN: - Vâng... Anh vào chơi.

HUẤN: - Đêm qua đợt sương muối về, sáng mạ lụi đi gần hết rồi Kiểm ạ.

KIỂM: (*Kêu lên đột ngột*) - Ôi!...

HUẤN: - Lúc Kiểm về rồi, gần sáng sương muối lại tràn đến phủ đầy như mưa bụi. Tôi đã cho đốt hết một cây rơm, lại dỡ cả mái bếp đằng nhà tôi nữa. Nhưng trời bỗng ùng ùng gió. Khói bốc thẳng lên cao. Quạt kiệt sức, hơi lửa vẫn không chịu tỏa vào ruộng mạ...

BÀ THUẦN: - Thế là cái đói đã cầm chắc trong tay rồi đấy.

KIỂM: - U!

BÀ THUẦN: - Cái giống mạ gì đã đủ năm lá mà còi rớt như tấm hương vậy. Lại bảo nó có thể đẻ ra nhiều thóc lúa... Giá thử anh cứ để cho chúng tôi cấy ngay cái giống cũ. Ông cha chúng tôi từ thời thượng cổ cũng vẫn làm như thế. Nói anh bỏ lỗi, cứ ngay đến ông bà ông vải chúng tôi cũng đã quen hương lúa ấy rồi. Những hạt thóc Sài Dương hạt mẩy như hạt chanh... Thôi thế là hết... Thật rõ là phượng hoàng cất cánh đuổi đi...

KIỂM: - Đã đến nỗi gì đâu mà u cuống lên như thế.

BÀ THUẦN: - Hừ! Chưa đến nỗi gì. Cả cánh đồng hàng trăm mẫu sang giống rồi còn nằm ngửa mặt lên chờ mạ kia. Mạ thì chết. Các anh chị định lấy thóc gì cấy lợp cho hết hơn trăm mẫu đất?

HUẤN: - Bác cứ để chúng cháu lo.

BÀ THUẦN: - Vâng, chả để thì chúng tôi cũng chẳng biết làm cách gì được nữa...

Bà Thuần lấy vạt áo chấm nước mắt rồi âm thầm bỏ vào nhà trong.

KIỂM: - Tình hình này có thể bà con sẽ làm gay go anh ạ. Hồi năm kia hướng dẫn bà con ngâm giống theo công thức ba sôi hai lạnh. Thóc bị chậm không nảy mầm mà tổ kỹ thuật chúng em phải bỏ làng trốn biệt đi mấy ngày trời.

HUẤN: - Lần này nếu bà con có nóng nảy, Kiểm nhớ cứ kiên trì.

KIỂM: - Nhưng anh thì phải cẩn thận. Những tay sừng sỏ, ghét mình từ trước, được dịp khó khăn này biết đâu nó hành hung anh.

HUẤN: - Kiểm thật là trẻ con. Mà lẽ bà con có đánh mình thì sau lại càng thương mình hơn thôi. *(Nghe tiếng ồn ào bên ngoài)* - Tiếng gì ngoài ấy thế?

HUẤN: *(Với Kiểm)* - Mạ bị hỏng, quần chúng nhất định hoang mang. Điều ấy không có gì là khó hiểu. Đây lại là vụ lúa mới đầu tiên ta đem cấy xuống đồng làng. Phải dứt bỏ một giống lúa cũ đã mấy đời quen thuộc, tình cảm bà con dễ gì khuây ngay đi được.

KIỂM: - Đúng ra khi đưa giống mới nhân ra đại trà, mình phải tổ chức cho bà con tập huấn. Nhưng anh bảo còn thì giờ đâu nữa. Phương hướng hợp tác xã thay đổi đột ngột.

HUẤN: - Tôi có trách Kiểm đâu. Chúng ta đã làm quá với sức mình rồi. Tôi chỉ yêu cầu bây giờ Kiểm giúp cho tôi một việc. Phải tập hợp ngay đội ngũ thanh niên, chia lẻ đi làm cùng bà con, tuyên truyền mạnh cho giống mới; nhất là phương pháp gieo hạt thẳng. Nếu cần tổ chức nói chuyện thêm vào buổi trưa cũng được. Bà con mình tốt. Hiểu được, bà con sẽ ủng hộ chúng ta. Đưa được giống mới vào, khó khăn chừng ấy cũng chưa phải là nhiều. *(Nghe tiếng ồn ào bên ngoài)* - Tiếng gì ngoài ấy thế? *(Bà Thuần chạy ra)*.

BÀ THUẦN: - Kiểm!... Kiểm!... Bà con người ta kéo vào đây!.

KIỂM: - Làm thế nào bây giờ anh Huấn? *(Lúng túng)* - Hay anh tạm lánh vào trong nhà đi đã.

HUẤN: - Kiểm buồn cười thật. Mình gặp bà con càng tốt chứ sao. *(Huấn chủ động đứng ra cửa gọi)* - Các bác ơi!... Vào trong này uống nước đã nào. *(Bà Thuần đẩy con vào nhà nhưng Kiểm không chịu. Năm bảy người kéo vào. Họ dường có vẻ tức tối nên trông dữ tợn)*

ÔNG MÃO: - Đây rồi! Anh chủ nhiệm mới, mùa này chúng tôi ăn gì?

HUẤN: *(Vẫn bình tĩnh bưng nước đưa đến cho từng người, nhưng không ai cầm cả)* - Vẫn ăn cơm, bác Mão ạ.

MỘT BÀ: - Thế nào? Anh ấy bảo ăn cơm hay ăn rơm?

HUẤN: - Không... Tôi nói là ăn cơm đấy.

MỘT ÔNG: - Ăn cơm cứu đói chú gì?

HUẤN: - Xã viên hợp tác xã làng Hạ không ai chịu ăn cơm cứu đói. Ăn no mà còn nhận bán cho Nhà nước vụ này 50 tấn thóc.

ÔNG MÃO: - Nghe sướng tai đấy chú các bà... Nay tôi hỏi thật anh... Anh đã ra thăm lại ruộng mạ rồi đấy chứ?

HUẤN: - Có... suốt đêm qua cho đến sáng tôi có mặt ở ngoài ấy...

ÔNG MÃO: - Bây giờ sao? Trách nhiệm này ai gánh đây? Hay định chạy làng đấy hả?

KIỂM: - Không ai chạy làng đâu... Tôi chịu trách nhiệm.

BÀ THUẬN: - Kiểm!... Con Kiểm nhà tôi chả có dính líu gì vào đấy đâu.

KIỂM: - Không phải con chỉ dính líu. *(Quay về phía xã viên)* - Chính tôi là người mang hạt giống lúa mới đầu tiên gieo xuống đồng làng... Lại chính tôi trình bày trước đại hội xã viên về phương hướng đưa lúa mới ra đại trà.

ÔNG MÃO: - Nào... thế thì bây giờ cả cô nữa... Rồi cô bảo chúng tôi lấy gì cho các cháu ăn đây?

HUẤN: - Mạ xuân bị sương muối lụi đi. Bà con ta lo lắng là rất đúng. Nhưng cũng chưa đến nỗi làm chúng ta phải cuống lên như vậy. Nắng ấm lên rồi bà con ạ... Chỉ nửa tháng nữa, cánh đồng làng ta cũng sẽ xanh kín như tất cả mọi nơi thôi.

MỘT ÔNG: - Chắc là anh có phép tiên.

KIỂM: - Chẳng có phù phép gì đâu. Chúng ta sẽ cùng làm như tất cả mọi nơi. Giống mới rất yếu chịu rét, mà năm nay sương muối về nhiều. Đêm hôm qua, chúng tôi đã làm kiệt sức nhưng không cứu nổi. Thời vụ chưa muộn đâu... Chúng ta sẽ tiến hành gieo hạt thẳng...

MỘT ÔNG: - Chắc cô lại muốn biến làng Hạ thành hợp tác xã nuôi chim.

ÔNG CỤ: - Thì hẵng để nghe chị ấy nói đã nào.

KIỂM: - Ngay hợp tác xã Đông Tiến bên cạnh ta đây, vụ lúa mới vừa qua bà con bên ấy cũng đã gieo thẳng, mà mùa vẫn bội thu...

MỘT BÀ: - Đồng đất người ta khác...

KIỂM: - Không khác đâu bà con ạ... Cũng cùng một cội đất đường bốn phủ năm cùng một số độ PH như nhau, lại uống chung nước

phù sa con sông Hồng.

MỘT BÀ: - Cô giờ sách ra mà nói thì chúng tôi cũng đành chịu. Nhưng nói trăm hay cũng không bằng trông trông ra đấy. Mạ chết hết rồi kia kìa.

HUẤN: - Bà con cứ yên tâm...

ÔNG MÃO: - Chúng tôi yên tâm sao được. Thời vụ quá mất rồi... Mặt đồng vẫn trắng băng... Mạ cháy thui đi thế kia... Sau lưng tôi còn bảy cái tàu há mồm cơ đấy. Thiếu gạo một bữa thôi thì chúng nó làm loạn. Chắc là anh nuôi được chúng nó hẳn.

HUẤN: - Bác cũng chẳng để cho tôi phải nuôi. (*Cương quyết*) - Bây giờ bà con ta ai cứ vào việc nấy như cũ. Các đội vẫn tiếp tục chuyển phân bón ra đồng.

ÔNG MÃO: - Chúng tôi còn tiếp tục đến bao giờ nữa... Từ đầu vụ đến giờ tôi không mở mắt được lúc nào...

HUẤN: - Ta lao động nhiều thì ta sẽ được hưởng nhiều.

ÔNG MÃO: (*Cười khẩy*) - Rồi anh lấy đất mà chỉ công điểm cho chúng tôi đấy hẳn. Tôi nói thật đây này... dứt khoát là tôi không theo điểm nữa đâu. Tôi đã mất không vụ cá năm nay, thiệt có bạc nghìn rồi đấy. Mạ mất, phải để cho chúng tôi kiếm ngoài... Về thôi bà con. (*Ông Thuận đã về từ hồi nào*).

ÔNG THUẬN: - Chú Mão nạt nộ gì thế hả?

ÔNG MÃO: - Đồng ruộng đấy... Tôi một đàn con, ai nuôi cho tôi?

ÔNG THUẬN: - Ai nuôi con cho chú? Bữa hôm nay tôi mới thấy chú nhắc đến con. Mọi khi chú chén đầy chén vơi, hết liên hoan đám này lại đánh đụng đám khác. Con chú thì cứ lê thê đất cát, rét tím lại như quả bồ quân. Chú có bao giờ nhìn tới... Đừng có mượn gió bẻ măng...

ÔNG MÃO: - Nhưng mạ cháy thui rồi đấy thôi...

ÔNG THUẬN: - Mạ cháy, cả làng này đều lo chứ đâu phải là chỉ riêng một mình chú.

ÔNG MÃO: - Giá cứ làm ăn như ngày xưa, như hồi bác còn làm chủ nhiệm ấy thì đâu đến nỗi vất vả thế này.

ÔNG THUẬN: - Đừng có ăn nói hồ đồ. Hồi tôi làm chủ nhiệm, chú cứ một mình một con thuyền trên sông. Hợp tác làm nuôi không chú. Tôi không thích biến mình thành cái mộc che cho nổi bực dọc cá nhân của chú đâu... *(Một xã viên ôm chiếc cặp da vào nhà... bà có vẻ bối rối)*.

BÀ XÃ VIÊN: - Chết chửa, sao còn ngồi cả đây, không ra nhổ mạ cấy đi à?

MỘT BÀ: - Còn mạ đâu mà nhổ.

BÀ XÃ VIÊN: - Bà con làm đầy đồng ra kia.

ÔNG CỤ: - Cặp ở đâu mà bà ôm về thế kia?

BÀ XÃ VIÊN: - Anh Huấn có ở đây không hả? *(Nhìn thấy Huấn)* - May quá anh nói giúp tôi một câu. Thật tình là tôi không biết. Chúng tôi đương nhổ mạ thì xe đạp bác ấy ép lại đầu bờ. Nhìn một lúc rồi bác ấy kêu tướng lên: “Ông bà nhổ thế này thì đứt chân hết mất thôi... Phải làm thế này này... phải làm như thế kia kia”. *(Đổi giọng)* - Lúc ấy thì tôi cũng có nóng. Tôi đứng ngay đấy khuyếch tay thế này này... “Đừng có thánh tướng... Mạ nhổ khó như vật lông vịt ấy, có giỏi thì xuống mà làm đi” *(Thay giọng)* - “Ồ, thế bà lên cặp chiếc cặp này làm việc thay cho tôi đi”... Tôi lợi ngay lên cầm lấy cái cặp, thì bác ấy cũng xắn quần lội xuống. Mọi người đứng nhìn bác ấy làm. Hai tay bác ấy nhổ cứ xơi xơi. Nhổ rồi dóm lại cẩn thận, rồi bảo một bà “ném thử đi”... Tôi đương nghĩ bụng bảo: “Thôi chết, hớ với nhà ông ta rồi”, thì bác ấy gọi lên “bà đi làm việc đi chú, làm Chủ tịch huyện ấy”. Ừi chao... tôi rụng rời cả chân tay. Bây giờ làm thế nào hở anh? Anh ra nói giúp tôi một tiếng.

ÔNG THUẬN: - Đồng chí Đào về từ sáng. Chú Huấn ra gặp đồng chí ấy đi. *(Huấn ra. Bà xã viên đặt vội chiếc cặp lên bàn, theo Huấn)*.

BÀ XÃ VIÊN: - Anh nói giúp tôi một tiếng. *(Cả hai người đi khuất)*.

ÔNG THUẬN: - Bà con ai vào việc ấy đi. Việc của hợp tác là việc chung. Đảng phải lo, hợp tác phải lo.

MỘT BÀ: - Nào! *(Đứng dậy)*.

ÔNG CỤ: - Đi thôi các vị. *(Họ cùng đi ra)*

ÔNG THUẬN: *(Với vợ)* - Cả bà nữa. Xã viên người ta làm đây đồng ra kia kia. *(Kiểm nán lại một chút rồi cùng đi theo. Bà Thuần nai nịt gọng gàng. Trước khi ra khỏi nhà, bà còn dặn chồng)*.

BÀ THUẬN: - Ông cũng nằm nghỉ đi một tí. Bây giờ đã có người thay rồi. Làm gì ông cứ phải tất bật suốt ngày như vậy.

ÔNG THUẬN: - Bà tưởng tôi xin nghỉ chủ nhiệm để ở nhà trùm chân đây phỏng. *(Ông Mào vẫn yên lặng, bỗng quay sang ông Thuận)*.

ÔNG MÀO: - Bác nói, em nể thì em phải im. Chứ làm việc như nhà anh Huấn là em không phục... Từ ngày lên làm chủ nhiệm, anh ấy quay vòng chúng em không còn mở mắt ra được lúc nào. Hết tập trung làm thủy lợi, lại đến chiến dịch làm phân. Hàng năm sáu trăm mẫu ruộng mà cứ nhất thiết phải cấy hai lượt. Nói bác bỏ lỗi, chú đến ngày kỵ bố, em cũng không được nghỉ.

ÔNG THUẬN: - Kể ra vụ đầu hợp tác đi vào nề nếp thì lao động cũng có căng hơn thật... Đấy chú xem, ngay bản thân tôi, tôi vẫn cứ đi cày một ngày hai buổi. Nhưng đã thối gì với bà con mình trong kia. Ta giờ đã ngơi tiếng súng được ít hôm rồi đây. Nhưng trong ấy thì còn vất vả lắm. Ít ra thì mình cũng góp thêm hạt thóc, chia khó nhọc với bà con mình chứ.

ÔNG MÀO: - Đành rằng vậy, nhưng làm ăn thế này liệu có nổi hạt thóc mà ăn không? Em hỏi thật bác, mùa này có vớt vát được không?

ÔNG THUẬN: *(Do dự)* - Cứ để chúng tôi sẽ bàn... Có điều rằng lúc đương khó khăn, chớ có làm cho người ta bối rối... Hồng việc thì rồi hợp tác thiệt, mình thiệt...

ÔNG MÀO: - Em chả tin tẹo nào bác ạ... Gieo thẳng mà lại được ăn, chỉ toàn chuyện Trạch để ngọn đa. Cả như bác, bác có tin được không cái đã...

ÔNG THUẬN: *(Yên lặng)*

ÔNG MÀO: - Em nói thật... Em trách bác! Giá bác cứ gánh vác giúp cho hợp tác xã, thì chúng em cũng đỡ khổ.

ÔNG THUẬN: - Tôi cũng đã gánh vác mấy vụ liền rồi đấy. Nhưng hợp tác ta vẫn dẫm chân tại chỗ. Phải công bằng mà nhìn nhận, từ

ngày anh Huấn làm chủ nhiệm, mới có mấy tháng trời mà hợp tác đã có bao nhiêu là thay đổi. Công việc đầu ra đầy. Quả thật anh ta bạo dạn hơn nhiều.

ÔNG MÃO: - Làng người ta đang nói đây ra kia. Ai cũng bảo công lệnh bác thế mà bác chịu cho người ta gạt ra... Chẳng hóa già thì bỏ đi à?

ÔNG THUẬN: - Ai nói thế? (*Mão lúng túng*)

ÔNG MÃO: - Ấy là em nghe vậy.

ÔNG THUẬN: - Thế mà chú chả bôi vôi vào miệng nó. Cái quân đâm bị thóc chọc bị gạo... Nó muốn làm hại hợp tác xã mình... Đây là trách nhiệm chứ có phải làm chánh tổng lý trưởng ngày xưa đâu mà bảo là tranh với gạt... Mà đã là trách nhiệm, ai làm có lỗi thì phải ghé vai vào mà gánh vác, chứ đâu có phải là chuyện già hay chuyện trẻ. Bác Đào chủ tịch huyện kia chẳng là già à? Đã có anh trẻ nào theo kịp bác ấy nào...

ÔNG MÃO: - Em nghe thế nào, em cũng nói với bác thế.

ÔNG THUẬN: - Đừng có nhẹ dạ.

ÔNG MÃO: - Năm nay con em đói, em quảng vào nhà anh ta.

ÔNG THUẬN: - Chú Mão! Cái gì cũng phải có tổ chức, đừng có phản ứng lung tung. Tôi nói chú không nghe tôi giận...

ÔNG MÃO: - Thôi được, em nghe bác. (*Ông Mão bỏ về*).

(*Ông Thuận ngồi một mình suy nghĩ. Trông ông già hẳn đi... Ông hút thuốc ào liên miên... Bà Thuận bỏ về nhà*).

ÔNG THUẬN: (*Nhìn vợ ngạc nhiên*) - Sao bà lại về thế?

BÀ THUẬN: - Trông cánh đồng trắng băng, tôi chóng cả mặt... Ông bảo còn bụng dạ nào mà làm được nữa. (*Lắc đầu*). Mạ lụi đi quá nửa. Đúng là giống lúa mới không hợp với chân ruộng làng này. Những cây mạ còn lại thì rớt lèo lèo, động tay vào là đứt chân. Có đời thuở nhà ai, mạ phải đào bằng bay, đặt vào khay rồi mới bưng ra ruộng cấy. Mùa này rồi đói to ông ạ.

ÔNG THUẬN: - Bà con có bàn tán gì không?

BÀ THUẬN: - Ngao ngán lắm. Giờ chỉ còn cách tía bót lúa chiêm ở cánh đồng trên, đem xuống cấy đầy vào những chân ruộng dưới... Phần thì phải đưa ngay người đi mua mạ thừa ở các nơi về mà cấy cho hết diện tích. Chiêm thì thời vụ lỡ rồi thật đấy, nhưng thất bát cũng còn hơn không.

ÔNG THUẬN: - Cũng có lý. Hôm nay có đồng chí Đào về đây, tôi sẽ xin anh ấy cái giấy giới thiệu rồi nhờ các xã bạn người ta giúp đỡ.

BÀ THUẬN: - Xã viên họ càng trách ông đấy. Ai cũng bảo ông cứ đứng ra làm chủ nhiệm thì đâu đến nỗi nát thế này.

ÔNG THUẬN: - Việc ấy thì bà nghe ngóng cho cẩn thận. Việc mạ chết là vì thời tiết năm nay rét quá. Sương muối dày như mưa bụi. Anh Huấn lo hốt hác người đi.

BÀ THUẬN: - Thế sao đã đến nước này mà anh ta vẫn không chịu cho người ta đi mua mạ?.

ÔNG THUẬN: - Biết đâu chẳng có điều mà mình chưa hiểu hết.

BÀ THUẬN: - Chưa hiểu hết!... Lúc đứng ngoài thì ai chả dễ nói hay. Vào cuộc rồi mới biết...

ÔNG THUẬN: - Tôi xin bà đấy. Xã viên người ta đương thắc mắc, mình cho đổ thêm dầu vào. Nhất là khi người ta gặp khó khăn, mình đứng ngoài mà hả hê thì thật là xấu lắm.

BÀ THUẬN: - Ô hay... làm gì mà tôi hả hê... Mất mùa thì cả làng đều đói chứ riêng ai mà ông buộc tội cho tôi thế vậy...

ÔNG THUẬN: - Ừ... đây là tôi dặn trước... dặn để mà để phòng. Mình có tham gia ý kiến gì cũng phải xuất phát thật lòng mình lo lắng. Ngay như việc bà đương làm bỏ về, tôi chẳng bằng lòng tí nào. Bây giờ bà con ai cũng nhìn vào mình cả.

BÀ THUẬN: - Bao giờ cái tốt ông cũng dành cho người ngoài. Chỉ độc vợ con ông là xấu.

ÔNG THUẬN: - Ô hay, sao bà lại to tiếng lên như vậy. *(Huấn vào thấy cảnh ấy, anh định lui ra nhưng ông Thuận đã trông thấy anh)* - Cứ vào trong này đi... anh Huấn...

(Bà Thuần đi lấy ấm nước, đặt vào bàn rồi lảng xa ra).

HUẤN: *(Ngồi xuống hồi lâu)* - Tình hình này chắc bác cũng biết rồi...
Một đọt sương muối thật bất ngờ.

ÔNG THUẦN: - Đồng ruộng của ta còn bị lệ thuộc vào thiên nhiên nhiều lắm. Chắc là bà con hoang mang.

HUẤN: - Tôi cũng không ngờ bà con xã viên lại phản ứng mạnh như thế. Ở ngoài đồng một số bà con đương làm bỏ về. Còn bên đội Hai thì cứ quây lấy cô Kiểm chất vấn. Bị bà con hỏi dồn, cô Kiểm cũng đâm ra lúng túng. Bây giờ thì may ra có bác. Bác nói bà con nghe ngay. Bác hãy dùng uy tín của bác mà ủng hộ chúng tôi làm việc.

ÔNG THUẦN: - Việc ấy thì tôi chả chờ chú phải yêu cầu. Nhưng ý kiến bà con thế nào?

HUẤN: - Một số thì yêu cầu phải đi mua thêm mạ chiêm về cấy lớp cho hết diện tích. Một số ý kiến khác thì còn tai hại hơn. Họ đòi tía lúa chiêm ở cánh đồng trên, san về những thửa ruộng để cấy lúa mới. Làm như vậy thì không những mảnh ruộng cấy sau cùng chẳng kết quả gì, mà ruộng lúa bị tía cũng đâm chột mất.

ÔNG THUẦN: - Phải thật bình tĩnh mà lắng nghe ý kiến bà con người ta góp ý. Họ cũng là người hai sương một nắng trên đồng ruộng. Ngó cỏ mọc đầu bờ, bà con biết trời mưa trời nắng. Tôi kể chú nghe, hồi tôi mới trạc tuổi chú... năm ấy cái nạn châu chấu tràn về cắn trụi từng cánh ruộng. Ai cũng tưởng đói to. Đã sang đầu tháng hai rồi mà chúng tôi còn đi mua thêm mạ chiêm, vẩn tía lúa đồng trên cấy xuống cánh đồng dưới, mùa đến cũng vẫn có bát ăn.

HUẤN: - Chúng tôi không tính đến việc “có bát ăn”, vì bây giờ làm chiêm cũng vẫn còn đuổi kịp... Nhưng chúng ta phải làm được vụ đông xuân thắng lợi, thực hiện bằng được chỉ tiêu 5 tấn mà đại hội xã viên đã đề ra.

ÔNG THUẦN: - Đến như thế thì tôi không hiểu được. Một là tôi không hiểu được... Hai là chú quá chú quan đấy, chú Huấn ạ... Chú mạnh dạn, xốc vác. Đây là những ưu điểm hơn hẳn mà tôi

không theo được. Nhưng cái gì cũng nên cẩn thận... Không hiểu chú đã nghĩ đến nguy hại nếu vụ này mất trắng chưa?

HUẤN: - Hợp tác sẽ xuống dốc như một tảng đá lăn từ trên núi xuống, khó có sức gì ngăn lại được. Biện pháp kỹ thuật lập tức sẽ bị gạt ra khỏi những khâu canh tác.

ÔNG THUẬN: - Đúng như vậy đấy. Hợp tác xã ta không những không đóng góp được gì, mà còn là gánh nặng cho Nhà nước.

HUẤN: - Nhưng tôi tin chắc là thắng lợi. Tôi biết trình bày với bác thế nào đây... Tôi tin một cách khoa học...

ÔNG THUẬN: - Không phải là tôi không tin khoa học. Nhưng hãy làm theo những gì mà mọi người nhìn thấy đã.

HUẤN: - Cái khó khăn của chúng tôi là ở chỗ ấy. Ta chỉ làm theo những cái mà mọi người nhìn thấy... Nhưng ngay trong hợp tác xã ta, có bao nhiêu việc phải mạnh dạn bắt tay vào làm, rồi nó mới trở thành thứ cho mọi người nhìn thấy.

ÔNG THUẬN: - Tôi lo ngại chính chú đương mạo hiểm... Đừng coi thường ý kiến của mọi người.

HUẤN: - Tôi biết nhiều người đang hiểu tôi như thế. Nhưng biết làm thế nào... Chẳng lẽ vì vậy mà chúng tôi tránh né, thủ tiêu cả những điều mình hoàn toàn tin là có thể làm lợi cho hợp tác.

Kiểm về... Cô có về hút hải

KIỂM: - Thấy ời... kìa anh Huấn.

HUẤN: - Có chuyện gì đấy Kiểm?

KIỂM: - Các bà ở đội Hai kéo nhau lên tĩa lúa chiêm ở đồng Cam, đem cấy vào những thửa ruộng để lại kia kìa.

HUẤN: - Lạ nhỉ. (*Yên lặng*) - Cô Tín đội trưởng đội Hai đâu?

KIỂM: - Hiện đang ở đấy. Cô ấy nhờ em về hỏi ý kiến anh.

HUẤN: (*Sau một lát suy nghĩ*) - Nên kiên trì giải thích cho bà con một lần nữa. Nhưng nếu họ nhất định không nghe thì phải đảm bảo thi hành đúng những quy định trong sản xuất.

KIỂM: - Nhỏ lên phải không ạ... vâng. (*Định chạy đi*).

ÔNG THUẬN: - Kiểm! (*Kiểm dừng lại, Đào vào*) - Hãy nghĩ chín đã anh Huấn ạ... Có nên làm như vậy không? Có đồng chí Đào đã về đây này.

ÔNG ĐÀO: - Tôi nắm được tình hình rồi... Cứ nên để anh Huấn thi hành chức trách của mình.

ÔNG THUẬN: (*Lắc đầu*) - Thật là tôi không hiểu.

HUẤN: - Những gì đại hội xã viên đã thông qua, tôi sẽ thi hành nó như một điều lệnh trong sản xuất... Thế nhưng trong lĩnh vực khoa học, chúng tôi không buộc ai phải theo ý định của mình. Hợp tác có riêng một mảnh ruộng thí nghiệm, cày bừa sẵn... phân giơ sẵn... Bà con xã viên ai không tin vào giống lúa mới thì đem giống cũ ra cấy mà thí nghiệm. Năng suất của ai cao hơn, giá thành rẻ hơn thì lẽ phải thuộc về người ấy. Hợp tác xã có trách nhiệm nhân giống lúa ấy ra thành lúa đại trà...

ÔNG THUẬN: (*Sau một lát suy nghĩ*) - Chú ghi giúp vào, dành cho tôi xin một mảnh.

ÔNG ĐÀO: (*Nhìn cả hai người*) - Tôi không ngạc nhiên khi thấy sự việc xảy ra như thế này... Nhưng thôi được... anh Thuận ạ... anh cứ nhận cấy giúp cho hợp tác một mảnh ruộng thí nghiệm xem sao. Vì đối với anh, chẳng còn ai có thể nghi ngờ rằng đây là chuyện ganh đua. Nhưng thực tế thì lại giúp cho người ta nhận thức ra chân lý hơn bất cứ một thứ sách vở nào.

BÀ THUẬN: - Phải, ông cứ nhận đi cho tôi.

KIỂM: (*Đi lại gần nắm lấy tay mẹ*) - U ời! Thật là con không hiểu. Con không thể nào hiểu nổi!

Hết hồi 2.

HỒI III THÁNG NĂM

Vẫn cảnh cũ. Nắng và màu vàng của lúa tạo nên niềm vui trong gia đình chủ nhiệm Thuần. Trong nhà đã có thêm chiếc loa phóng thanh.

Buổi trưa nắng chói. Bên ngoài êm ả... Chiếc loa đang phát một trích đoạn Chèo.

Ông Thuần ngồi ở tràng kỷ, đầu cúi xuống chống sách khoa học, vẽ miệt mài. Thình thoảng nóng quá, ông lại bỏ bút xuống vợ lấy cái quạt nan phẩy nhanh mấy phát rồi lại đặt xuống cạnh bàn. Ông Mão ngồi ngay ngưỡng cửa, mắt ghéch lên chiếc loa nghe hát, chăm chú như xem văn công biểu diễn.

Bà Thuần cứ quần quật chạy ra chạy vào. Cả ba người không ai nói với ai, chỉ có tiếng hát là véo von.

TIẾNG PHÁT THANH VIÊN: - Buổi dân ca Chèo cổ của đài chúng tôi đến đây là hết... Thân ái chào các bạn.

ÔNG MÃO: *(Xuýt xoa)* - Hay lắm!

ÔNG THUẦN: - Bà nghỉ tay đi một tý... Trông bà quần quật là tôi đã thấy mệt rồi...

ÔNG MÃO: - Bỏ tiền bắt cái đài cũng đáng... Tôi về hai bác nhà.

ÔNG THUẦN: - Chơi đã... Chú uống nước chưa? Có nước ngon bà ấy mới nấu đấy.

ÔNG MÃO: - Vừa uống một bát loa rồi. Nhà bác có cái đài rồi tốn nước. Tôi đâm nghiện rồi đấy, bữa nào có Chèo là việc gì cũng xếp đã... *(Nhìn ra ngoài trời)* - Chà... nắng! Nắng thế kia, khéo rồi lại có giông không chừng.

ÔNG THUẦN: *(Nhìn ra ngoài, chân ông rung rung về khoái chí)* -

Đông vàng quá chú thấy không kìa. Thông đồng nhĩ... Gặt mãi mà không hết thóc. Vụ rải suốt từ đầu tháng tư, lúa cứ đuổi nhau chín. Chiêm gặt xong thì lúa mới cũng vừa đổ đuôi... Mấy vụ trước mà gặp ngày nắng hoa vàng thế này là lo phát ốm. Lúa chín nhanh như lộc. Có khi gặt về nhà mà mãi đến tháng sau mới bữa trực được. *(Cái chén vỡ, ông Thuần quay ngoắt lại)* - Ấy đấy, lại bán rẻ mất cái chén nữa rồi... Tôi đã bảo bà nghỉ tay đi một tý... Ấy khéo... không lại đứt tay bây giờ... Xem ý bà độ này cứ ra chiều thảng thốt thế nào.

BÀ THUẦN: - Làm gì mà tôi thảng thốt...

ÔNG MÃO: - Bác nghỉ đi một lát. *(Bà Thuần không dọn dẹp nữa, mang nắm đậu dọn ra nhặt lại. Ngoài trời con tu hú giục giã rồi yên lặng)*.

ÔNG THUẦN: *(Tiếc)* - Thần tình thật. Hồi còn làm chủ nhiệm tôi mong mãi có một vụ mùa thu thái thế này...

ÔNG MÃO: - Nhưng xã viên chúng tôi thì lại quá như nuôi con mọn. Sắp đến mùa cá chép vật đẻ rồi đấy. Mọi năm đến cỡ này... ban ngày trời nắng, đêm đổ xuống cho một trận mưa rào, thì dẫu đang ốm cũng phải bỏ dẫy, xách chiếc đập đứng rình ngoài ruộng. Mưa như ném đá vào người. Rét thì rét thật nhưng đến khi ruộng đã nổi cho độ mười phân nước là cá chép theo nhau tuôn lên. Một con cái chùng lại kéo theo cả đàn cá đục quẩn lấy nhau như hội đèn cù. Ruộng sáng hẳn lên. Một mẻ úp bỏ rẻ cũng dăm bảy con. Có lần tôi úp được cả đàn. Nói dối tôi phải tội. Úp xong bỏ thuổng ngay. Cánh tay rung lên thế này này. Ấy vậy mà nó còn đánh bật gọng, giấy tuôn ra quá nửa. Cá quẫy bọt đánh lộp cả đầu. Tôi không nói ngoa. Hai yển.

ÔNG THUẦN: - Chú vẫn tiếc mùa cá vật đẻ của chú lắm hả? Tiếc làm gì... Chú bắt được con cá mẹ thì hợp tác mất cả bầy cá con...

ÔNG MÃO: - Vớ được con cá mẹ thì cầm chắc là con cá mẹ... Cá nước chim trời, biết đâu mà đòi.

ÔNG THUẦN: - Thường là người ta nghĩ giống chú... Ít nhưng mà chắc. Mới lại người ta cũng chưa biết đàn cá con kia có thành

nổi được mùa cá thịt hay không. Thật dễ sợ. Tồi mà còn làm chủ nhiệm thì vụ lúa mới năm nay tôi đã xóa nó đi rồi. Vì nó cũng giống y như đàn cá con của chú.

ÔNG MẢO: - Bác cứ hay nghiệt ngã với mình quá đáng.

ÔNG THUẬN: - Tôi nghĩ thực tình đấy. Đã có biết bao nhiêu người đang ăn những con cá trứng mà vẫn xem đấy là một sự thường tình. Có sự lãng phí đó, những kẻ ăn hại dốt nát, thiếu tinh thần trách nhiệm gây nên. Nhưng còn những thứ lãng phí khác cũng không kém phần tàn hại lại do sự lười biếng, thỏa mãn, do cái đầu của mình không chịu học hỏi. Nghĩ mà ghê cả người. Đã có bao nhiêu cái hay cái tốt khác cũng đã qua đi rồi. Nếu như mùa lúa mới năm nay cũng qua đi mất, thì chắc chắn xã viên cũng chẳng ai trách móc tôi mà thậm chí lại còn có người nghĩ rằng chính tôi mới là ân nhân. Chính tôi đã vớt vát lại cho hợp tác xã vài ba thúng thóc. *(Kiểm đi ngoài nắng về, mặt cô đỏ gay).*

KIỂM: *(Với ông Mảo)* - Ông không về nghỉ đi một chút, sắp kẻo làm rôi đấy.

ÔNG MẢO: - Một lúc buổi trưa, ngủ chẳng bõ bèn gì. Sang nghe nhờ đài, có kẻo là đi làm thôi. Liềm cắt tôi mang theo sang đây rồi. *(Nhìn ra ngoài trời)* - Nắng này rồi lúa chín cắt không kịp.

KIỂM: - Đương vận động các đội gặt thêm giờ đấy. *(Kiểm đi thẳng đến chỗ mẹ. Bà muốn lánh mặt con nên bưng cả mẻ đồ đang nhật đi vào trong nhà. Kiểm hấp tấp đuổi theo hỏi mẹ)* - Kia u... *(Bà Thuận đứng lại ở ngay cửa bếp)* - Mảnh ruộng thí nghiệm của thầy u làm cỏ mấy lượt?

BÀ THUẬN: - Cũng như lúa đại trà...

KIỂM: - Thế còn phân?

BÀ THUẬN: - Hợp tác cho ngân nào thì tôi bón ngân ấy. *(Yên lặng)* - Làm sao mà cô khảo đả tôi mãi vậy? *(Bà bỏ đi vào hẳn trong nhà).*

KIỂM: *(Ngồi xuống mặt đăm đăm khổ sở)* - Vô lý... Bỗng nhiên mảnh ruộng lại tốt vượt lên như vậy.

ÔNG THUẬN: (*Vẫn chăm chú đọc sách*) - Kiểm... Kiểm!... Thầy hỏi tí này. (*Kiểm đi lại gần*) - Nhành hữu hiệu là thế nào?

KIỂM: - Nhành hữu hiệu là nhánh có khả năng sinh ra bông cái. Bông quyết định năng suất chính của một cây lúa.

ÔNG THUẬN: - Thế tại sao cùng trên một diện tích ruộng đất, cấy bốn cây lúa thì bông lại bé... mà sáu cây thì bông lại to? Ví thử như một đấu gạo bốn người ăn, ắt phải no hơn sáu người mới phải chú lại.

KIỂM: - Do là nguyên lý cấy dày vừa phải... Sau khi nghiên cứu, người ta biết được rằng một khóm lúa chỉ có thể cho một số bông hữu hiệu. Nếu cấy thừa thừa đất, sẽ đẻ những bông vô hiệu phân tán sức nuôi.

ÔNG THUẬN: - A... a... Thấy hiểu rồi. Hôm giảng cái bài này thầy nghĩ...

KIỂM: - Chiều nay chúng con cho gặt mảnh ruộng thí nghiệm của thầy.

ÔNG MẢO: (*Đứng bật dậy*) - Gặt ruộng thí nghiệm đây à, cô Kiểm... Tôi xin một chân nhá.

KIỂM: - Ông về hội ý đội đã. Mỗi đội sẽ cử một người đến gặt chúng kiến. Ban quản trị cũng sẽ có mặt... Một giờ thì bắt đầu đấy.

ÔNG MẢO: - Tôi phải về xin một chân mới được. (*Ra về vội vã*).

KIỂM: - Thầy nên ra một tí...

ÔNG THUẬN: - Chả cần. Có anh Huấn ngoài ấy rồi là đủ. Với lại nếu thầy cũng được học, hiểu được như bây giờ, thì thầy chẳng đứng ra nhận làm mảnh ruộng thí nghiệm ấy làm gì.

KIỂM: - Con mới đi thăm đồng về xong. Con lo lắm thầy ạ... Mảnh ruộng thí nghiệm của thầy tốt vượt hẳn lên.

ÔNG THUẬN: - Lúa chiêm búi to nhìn mắt tưởng thế đấy. Giờ thì thầy nhận ra rồi. Vụ sang năm ta sẽ thấy cả trăm phần trăm giống mới cho lúa chiêm chính vụ.

KIỂM: - Thầy cứ nên ra một tí...

ÔNG THUẬN: - Dẫu thấy có ra thì cũng thế thôi. Hơn nữa chiều nay thấy bạn chuẩn bị lễ trao thóc gửi ra tiền tuyến. Xe vận tải sẽ áp về tận làng. Chính bà con ta sẽ tự tay mình nâng bao thóc lên xe... Đảng ủy trao cho thầy phát biểu... Thầy cứ bồi hồi suốt từ sáng đến giờ. Bao nhiêu điều thầy muốn nói... Lần đầu tiên hợp tác xã có đến năm mươi tấn thóc gửi ra tiền tuyến. Năm mươi tấn thóc... Ủ... Có lẽ là lần đầu tiên thật.

KIẾM: - Cũng nhân việc trao thóc hôm nay, hợp tác sẽ công bố kết quả ruộng thí nghiệm vụ này thầy ạ.

ÔNG THUẬN: - Cũng tốt đấy... Nếu rút được ra những bài học cho tất cả mọi người. Máy giờ rồi nhỉ... Thấy phải chuẩn bị lên xã đây.

Ông Thuận vào nhà trong. Kiềm dừng lại, vẻ mặt lo lắng. Bà Thuận từ trong nhà đi ra. Kiềm chặn mẹ lại hỏi.

KIẾM: - U...

BÀ THUẬN: (*Dừng lại nhìn con quyết liệt*).

KIẾM: - Thật là u chỉ vãi có ngần ấy phân thôi hả?

BÀ THUẬN: - Tôi nói vậy rồi mà.

KIẾM: - Con lạy u... U nói thật với con đi.

BÀ THUẬN: - Giỏi!

KIẾM: - Việc này hệ trọng lắm u ạ. Tự nhiên mảnh ruộng thí nghiệm của thầy còn tốt vượt hẳn lên... Đây là điều vô lý.

BÀ THUẬN: - Hóa ra cô sẵn đón vì ruộng của bố cô tốt hơn người khác. Cô sợ bố cô mở mặt mở mày ra với làng xóm chú gì... Giời đất! Chẳng bú mớm cho cô lằm vào...

KIẾM: - U!

BÀ THUẬN: - Đã mê mệt quá đến thế rồi ư... Ai thì cũng chẳng bằng mẹ cha được đâu. Lớn rồi đấy... Đã làm nổi công này việc nọ rồi đấy. Nhưng có làm đến ông trời thì cũng là hòn máu tôi đẻ cô ra... đừng có hỗn.

Kiềm khóc. Ông Thuận ra. Thấy cảnh hai mẹ con, ông ngạc nhiên.

ÔNG THUẬN: - Mẹ con có chuyện gì thế kia?

BÀ THUẬN: - Giỏi lắm rồi!

ÔNG THUẬN: - Hồn gì với mẹ thế Kiểm? (*Kiểm vẫn khóc*) - Lau nước mắt đi nào... tưởng còn bé lắm đấy. Mẹ mắng một tý mà khóc.

BÀ THUẬN: - Bây giờ nó coi tôi ra gì.

ÔNG THUẬN: - Thế bà cứ váng mình sốt mảy một tý mà xem. Tôi lại cứ tưởng là khắp thiên hạ, độc có mẹ con bà là thân thiết... Ôi dào, nó lại quát cả tôi nữa chứ “sao thấy không vào xem u con làm sao mà lại đứng thần người ra thế...”. Nó cứ làm như tôi chẳng biết quý bà. (*Tiếng kèng hợp tác*) - Kèng rồi đấy con ạ.

KIỂM: (*Lau nước mắt*) - Thầy không ra thật à?

ÔNG THUẬN: - Có con ở đấy là đủ... Đừng nặng quá vào vấn đề được thua, mà nên biết biến nó thành bài học cho tất cả mọi người.

Kiểm đi... bà Thuận vẫn lặng lẽ.

ÔNG THUẬN: (*lại gần vợ cười vui vẻ*) - Bà Thuận này, lâu nay tôi cứ thấy như bà có điều gì không vui?

BÀ THUẬN: - Ô hay!

ÔNG THUẬN: - Chú mình đừng giấu tôi... Tôi biết tổng...

BÀ THUẬN: - Rõ trò trẻ.

ÔNG THUẬN: (*Nhìn vợ một hồi lâu*) - Bà giấu tôi... Nhưng cái thần xác của bà thì chẳng giấu ai được. Tọp hẳn đi đây này, mà nó cứ ngơ ngơ ngác ngác. Chả tin bà cứ lấy gương mà soi. Hay bà có chuyện gì không được thanh thản trong lòng?

BÀ THUẬN: - Ô hay... sao ông cứ buộc cho tôi như vậy?

ÔNG THUẬN: - Là tôi muốn bà vui. Quả tình đối với bà, tôi cũng có lỗi... Phần thì mãi công mãi việc, phần thì tôi cũng vô tâm. Ở với tôi bà chẳng được mấy ngày vui cho đầy đặn. Bà cứ con con hết lo cho chồng lại đến lo cho con. Cái gì bà cũng nhường nhịn. Lúc nào bà cũng tưởng con bà, chồng bà đói khát. Nhưng chính người đói khát nhất nhà này là bà. Chẳng bao giờ được ăn một miếng gì ngon cho ra miếng.

BÀ THUẬN: - Ô hay... sao ông cứ ngồi lảm nhảm như vậy.

ÔNG THUẬN: - Tôi muốn bà vui lên. Mùa năm nay được to, mùa được chưa từng thấy. Con cái thì lớn khôn cả rồi. Vậy thì sao bà lại không vui?

BÀ THUẬN: - Tôi chả có gì không vui... Tôi vẫn vui. *(Bà nhào người ngó ra ngoài cửa)* - Ai vào nhà ta kìa.

ÔNG THUẬN: *(Ngó theo)* - Đâu... chẳng có ai mà sao bà cứ thảng thốt lên như vậy?

BÀ THUẬN: - Thì ra bóng cái tàu chuối nó là vào cửa.

ÔNG THUẬN: - Bà nghỉ tay đi một tí. Tôi chả muốn bà cứ quần quật mụ mẫm cả người đi như vậy.

TIẾNG ÔNG ĐÀO: - Anh Thuận có nhà không đấy?

BÀ THUẬN: - Ấy kìa bác Đào. *(Định đi vào)*

ÔNG THUẬN: *(Giữ lại)* - Việc gì bà đi đâu, cứ ngồi đây. *(Đào vào, ông cười to)*

ÔNG ĐÀO: - Về đến làng chỗ nào cũng thấy lúa. Chả trách bảo vui như được mùa. *(Chợt thấy bà Thuận)*- Kìa!... Chị.

BÀ THUẬN: - Em chào bác rồi.

ÔNG ĐÀO: - Chị vẫn khỏe đấy chứ... Hình như nước da chị không được sáng như ngày đầu năm.

BÀ THUẬN: - Trong người em cũng không thấy sao.

ÔNG ĐÀO: - A... lần này tôi mang ảnh nhà tôi với các cháu cho anh chị xem đây. *(Ông đưa tấm ảnh cho bà Thuận. Bà đón lấy trân trọng)*.

BÀ THUẬN: - Các cháu trông đứa nào cũng ngoan.

ÔNG ĐÀO: - Ấy chụp ảnh thì vẫn phép thế. Hôm nào chị sang chơi mà xem, láo lắm.

ÔNG THUẬN: - Bà... Bà ra bờ ao trẩy cho tôi quả bưởi. *(Bà Thuận chuyển chiếc ảnh cho ông Đào rồi vui vẻ đi ngay)*.

ÔNG ĐÀO: - Sáng nay thường vụ họp xong, tôi đạp xe xuống ngay... Gặt gân xong rồi phải không anh?.

ÔNG THUẬN: - Còn ít nữa thôi.

ÔNG ĐÀO: - Vừa gặt vừa cấy mùa thế là hợp lý. Năm nay mình cũng phải cấy mùa trước tiết lập thu. (*Bà Thuần về đưa quả bưởi cho chồng*).

BÀ THUẦN: - Nhiều nước áo để... Bác mời mấy múi cho đỡ nắng.

ÔNG ĐÀO: - Bây giờ về làng Hạ, đến nhà ai cũng được ăn bưởi ngon. Cây nào cũng bảo lấy giống ở đây.

BÀ THUẦN: (*Ghé ngồi xuống*) - Giống bưởi ấy trước đây chỉ một mình nhà em có. Ông em mang tận Hưng Yên về trồng... Ông ấy cứ đánh cây non gây cho khắp xóm.

ÔNG THUẦN: - Bà rõ... Bưởi quý thì vẫn là bưởi quý.

ÔNG ĐÀO: - Ngay từ hồi còn nằm hầm với nhau anh nhỉ. Tôi đã nghĩ rằng chúng mình sau này làm sao mà nhân được giống bưởi quý này ra cả vùng, cả huyện, cả tỉnh thì lại càng tốt...

BÀ THUẦN: (*Đẩy đĩa bưởi lại gần Đào*) - Để mời bác!

ÔNG ĐÀO: - Từ ngày anh Thuận nghỉ chủ nhiệm, chị có nhận được tí nào không?... Chắc lại bận thêm thì có... Chiều nay chị lại có khách đấy.

ÔNG THUẦN: - Ai thế anh?

ÔNG ĐÀO: - Trên huyện đang có cuộc họp các thường vụ xã phụ trách tổ chức. Huyện ủy nhất trí đưa anh em về tham quan ở đây. Chúng tôi muốn nhân những phẩm chất thế này ra toàn huyện. Anh cũng là một thứ bưởi quý đấy.

ÔNG THUẦN: - Được các anh về động viên phong trào là quý. Nhưng bản thân tôi, tôi cũng chưa biết là nên trao đổi điều gì với các đồng chí ấy.

ÔNG ĐÀO: - Anh cứ nói những gì anh đã làm thôi.

ÔNG THUẦN: - Tôi chả muốn giấu anh. Cái sự ấy nó rắc rối lắm. Giờ tôi mới nghiệm ra rằng, phải rời bỏ đi một chút vì... đầu như chẳng có bóng lộc gì, cũng day dứt lắm. Rồi đi giữa làng giữa xóm không thấy mình được bận rộn như hồi xưa nữa. Không thấy bà con sẵn đón hỏi han công này việc nọ mà tưởng như là mình thừa. Nghe người ta ca thán: “Sao không đứng ra gánh vác, sao lại

nhường chức ấy cho người khác”. Miệng mình thì giải thích đấy, mà thật lòng lại thấy hả hê.

ÔNG ĐÀO: - Điều ấy cũng dễ hiểu. Những dục vọng tầm thường thì trong lòng ai cũng sẵn cả. Người tốt chỉ hơn người xấu ở chỗ biết lấy lý trí mà kiềm chế những cái gì là ham muốn tầm thường.

ÔNG THUẬN: - Hôm nay hợp tác đang cho gặt mảnh ruộng thí nghiệm tôi làm. Tôi tránh mặt không muốn ra ngoài ấy, giống như người ta tránh không dám nhìn thấy cái yếu của mình. Lòng tôi bẽ bộn như chẳng thể phân biệt nổi là tôi đang mong cho giống lúa nào thắng thế.

Ông Mão chạy lao vào nhà, mở hời nhẽ nhại, chiếc nón trong tay ông quạt lấy quạt để.

ÔNG MÃO: - Tôi nói là cấm có sai... Nhìn mặt ruộng tôi đã đoán trước được rồi... Hai bác sang mà xem. Sản lượng lúa tươi như vậy là ngang nhau.

ÔNG THUẬN: (*Vui hẳn lên*) - Tôi chả tin.

ÔNG MÃO: - Khốn khổ, rành rành ra kia. Gặt về xong, là cho vào máy tốt luôn. Mỗi đội đều có củ người đến gặt làm chứng. Lại còn bao nhiêu bà con đến quan chiêm nữa chứ.

ÔNG THUẬN: - Chẳng lẽ lại đúng là như vậy. Đến lúc mình tin vào giống mới, thì giống cũ lại bắt đầu thắng thế...

ÔNG ĐÀO: - Thế mà có nơi trong huyện ta cấy lúa vẫn cấm xuôi đấy, nhưng mùa năm nay vẫn thất bát kia kìa.

ÔNG MÃO: - Cái ấy thì chúng em chả biết. Sang năm em xin với hợp tác cứ làm như cũ cho thôi... Chưa biết gì chứ cái rơm cái rạ là khó khăn đứt đi rồi... Lại mất tong cả mùa cá đẻ.

ÔNG THUẬN: - Không trách thấy giống lúa cũ thắng thế, chú có vẻ phấn khởi tề...

ÔNG MÃO: - Chả tin, cứ mời các bác ra xem.

Kiểm về, trông cô tái hẳn đi.

ÔNG THUẬN: - Sao, Kiểm?

KIỂM: - Đúng thế đấy thầy ạ.

ÔNG MẢO: - Tôi có nói sai bao giờ.

ÔNG ĐÀO: - Nếu cái mới bà con chưa thật lòng tin, thì cái cũ còn thẳng thế cũng không có gì là lạ. Ở Hoàn Lô, hôm qua có một nhóm sinh viên đã khóc dờ mếu dờ vì đi họp về đến nhà thì một số xã viên đã gạch xóa mất sản lượng rồi. Mà những mảnh ruộng thí nghiệm ấy lại nằm trong luận án tốt nghiệp của các cậu mới nguy hiểm chú. Việc này nên nghiên cứu cho thật kỹ. (*Yên lặng*)
- Anh có lên Văn phòng Đảng ủy bàn việc đón đoàn tham quan một lát không?

ÔNG THUẦN: - Anh lên trước. Lát rồi tôi lên.

ÔNG ĐÀO: (*Cảm lấy túi*) - Chị Thuần ơi!...

ÔNG THUẦN: (*Nhìn quanh*) - Bà ấy mới ở đây, lại đi đâu mất rồi.

ÔNG ĐÀO: - Kiểm nói với mẹ, chiều cho bác ăn cơm với nhé...

KIỂM: (*Đến bên Đào*) - Cháu lo lắm... Có thể phương hướng sản xuất của hợp tác xã mùa sau bị đảo ngược vì việc này đấy bác ạ. Phúc tạp quá.

ÔNG ĐÀO: - Phải kiên trì... Vì thực chất đây là một cuộc cách mạng. Bác đi đã nhé, tối về lại nói chuyện. (*Đào đi, tất cả yên lặng*).

ÔNG MẢO: - Cái gì thì chúng tôi chịu, chứ làm ruộng thì vẫn cứ phải bái phục các cụ ngày xưa. Minh hậu sinh, bất chước cho được cũng đã là tóe khói... (*Ra*).

ÔNG THUẦN: - Anh Huấn giờ đâu con?

KIỂM: - Anh ấy suy nghĩ đến tái người đi thầy ạ. Những ngày sương muối, con cũng chưa thấy anh ấy lo lắng đến thế bao giờ.

ÔNG THUẦN: (*Ngồi yên lặng hồi lâu*) - Nếu quả giống lúa cũ vẫn còn thẳng thế, thì đấy cũng là sự thật chứ?

KIỂM: - Con lo sự thật lại khác kia.

ÔNG THUẦN: - Ừ, thì con hãy cứ chứng minh đi... Nhưng đừng vì sự được thua mà mất hết cả sáng suốt.

KIẾM: - Con khẳng định đây là điều vô lý. Nếu chỉ sử dụng cùng một ngày công như nhau, cùng số lượng phân bón như nhau, thì giống lúa cũ không thể cho một sản lượng cao như thế được... Con có đủ chứng cứ. Ngoài những điều khoa học đã tổng kết như thầy bảo, thì thực tế là cả cánh đồng cấy giống cũ còn lại ở hợp tác xã ra cả trong huyện nữa. Con còn biết thêm là chất đất trên ruộng của thầy đã bị huy động hết tiềm lực để cho một năng suất đột biến. Nhưng rồi đến năm bảy vụ sau, đất vẫn chưa thể trả lại trạng thái bình thường.

ÔNG THUẬN: - Có nghĩa là mảnh ruộng thí nghiệm của thầy đã sử dụng quá nhiều phân bón?

KIẾM: - Thầy xem đây (*Đưa cho ông Thuận cuốn sổ công điểm*) - Thường năm nhà ta vẫn bán cho Nhà nước năm khối phân chuồng. Nhưng năm nay lượng phân ấy đi đâu?

ÔNG THUẬN: (*Cầm cuốn sổ lật giở từng trang xem xét rất chăm chú, lặng đi*) - Có lý! Nhưng chẳng lẽ u con đã làm việc gian này à?

KIẾM: - Con cũng nghĩ như thầy. Nhưng con không dám nói. Rồi con sẽ phải nói ra như thế nào nếu đúng u làm như vậy?. Có thể khi làm việc này, u con chưa hiểu thấu tác hại về sau. Nếu sự việc không đem ra công khai được, thì phương hướng vụ sản xuất tới nhất định sẽ khó khăn. Giống mới vừa đưa xuống đồng, lại gặp năm tiết trời không thuận, nên chưa đủ uy tín khẳng định tính hơn hẳn của mình; nó không thể đứng vững trên cánh đồng ta nữa.

ÔNG THUẬN: - Thầy cũng đến ốm mất thôi. Có thể một phần cũng chính tại thầy... Thầy đã lo lắng, chăm chút quá nhiều đến mảnh ruộng thí nghiệm. Có lần đi làm cỏ sục bùn với u con, thầy đã dồn cả sức lực đẩy chiếc cào ngập sâu trong bùn. Mồ hôi vã ra như tắm. Có cái gì đã âm thầm giục giã. Thầy không thể thua... Điều ấy chỉ có u con là thấu hiểu. Thầy mong ở mùa lúa mới, nhưng mà không phải đã hết chờ đợi ở mảnh ruộng thí nghiệm của thầy. Bây giờ thì thầy tin rằng có thể u con đã đem phân bón thêm vào mảnh ruộng của thầy. Tại u con thương thầy hơn cả thương mình. Ngay từ hồi đánh Pháp, chính u con đã giành giật thầy lại ngay

trước mũi súng quân giặc. U con chẳng chịu để cho thầy thua kém ai bao giờ.

KIẾM: - Mà cũng chẳng riêng gì u con đâu thầy ạ.

ÔNG THUẬN: - Có thể, vì giống lúa đã thân thuộc với bà con hàng mấy đời rồi. Phải dứt bỏ đi một cái cũ đã trở thành tập tục, nó cũng khó khăn như đón vào một cái mới mà mình chưa quen biết. Thầy biết nói thế nào với u con bây giờ...

Bà Thuận đi ra. Nhìn thấy vẻ bà quyết liệt, cả hai bố con yên lặng nhìn nhau.

BÀ THUẬN: - Tôi đã nghe hết bố con ông to nhỏ gì rồi. Tôi đây... Tôi đã đem phân đổ vào ruộng lúa thí nghiệm của ông. Các người đi mà bêu riếu tôi đi... Cả đời tôi, tôi sống gửi cả vào ông, vào các con tôi. Tôi không thể để cho ông bẽ mặt với làng xóm. Tôi không muốn người đời rủa rới tôi rằng: “Ông Thuận đã làm chủ nhiệm lỗi đời mà làm ruộng còn thua một anh chưa ráo máu đầu”. Các người cứ việc mang tôi ra mà bêu riếu.

KIẾM: - U! (*Chạy đỡ lấy mẹ*).

BÀ THUẬN: - Giờ tôi mới hay, ông coi hợp tác hơn ông... hơn vợ con ông. (*Bà khóc nức nở, căn nhà chỉ còn tiếng thốn thốc của bà*).

ÔNG THUẬN: (*Sau một hồi yên lặng, tiếng ông lắng hẳn xuống*) - Nếu tôi coi cái hợp tác xã này là nhà, thì vợ con tôi là máu thịt. Cả năm tôi quần quật vì công việc chung cũng chỉ vì tôi nghĩ: “Nước nổi, rồi bèo sẽ nổi”. Hợp tác khấm khá lên thì vợ con tôi cũng có bát ăn bát để... Bà đừng phải mặc mãi cái áo vá vai như thế... Hợp tác có hạt thóc đáp nghĩa cho bà con ngoài tiền tuyến; mà hòn máu của bà vẫn còn ở đó.

KIẾM: - U uống ngụm nước đi đã này...

ÔNG THUẬN: - Sao tôi chẳng biết bà thương tôi. Nhưng tôi còn có một con đường phải đi. Bà cũng phải quý nó như quý chính chồng mình. (*Yên lặng*) - Bây giờ thì tôi thắng cuộc rồi đây... Nhưng vụ lúa sang năm cấy, người thua cuộc lại chính là bà, là con của bà, là cái hợp tác xã này. Hợp tác lại quay trở về con đường xưa cũ. Tôi

lại phải nhìn thấy bà mặc áo vá vai, lại hổ thẹn rằng mình là người hậu phương mà không có hạt thóc nào gửi đi tiền tuyến.

BÀ THUẬN: - Việc đã xảy ra như vậy tôi biết sao giờ... Bấy lâu nay tôi hốc hác người đi vì lo nghĩ. Cả đời tôi, tôi chả ăn gian nói dối lần nào...

ÔNG THUẬN: - Nếu ai cũng biết đem phân mà đổ vào gốc cây to, thì mùa quả năm nay còn bội thu biết mấy.

BÀ THUẬN: - Tôi biết sao được nữa.

ÔNG THUẬN: - Dẫu sao thì cũng phải cho mọi người nhận rõ giống lúa mới đã trở thành hơn hẳn. Có giống mới mà mùa thành bội thu. Thực chất một hạt lúa cũ trên mảnh ruộng thí nghiệm của tôi, ít gấp đôi một hạt lúa mới. Mà ở đây đất đã thành kiệt sức. Có cố lắm thì cuộc thi cũng chỉ được keo này.

KIỆM: - Con sẽ nhận. Con nhận là chính con đổ thêm phân vào ruộng thí nghiệm của thầy. Ai khinh thường con cũng được. Miễn là mùa sau giống mới phải thành giống lúa chính trên đồng đất làng ta.

BÀ THUẬN: - Con định mang thân ra mà che xấu cho u đấy ư? Ai tin cô nào? Mới lại gặp trận mưa, u cũng chẳng muốn cho áo con phải ướt... Miếng chua miếng đắng con ăn, u cũng muốn giành sang bát của mình. *(Bà bịt lại chiếc khăn rồi ra đi).*

ÔNG THUẬN: - Bà!... Đã vội vàng chi đâu... Tôi mừng là bà... đã can đảm mà nhận ra điều phải... Tôi chắc cũng chả mấy ai nói nghiêm ngặt với bà... Vì ai mà chả còn một chút luyến tiếc, còn ngại đổi thay... *(Một người đến báo).*

NGƯỜI BÁO TIN: - Đảng ủy mời bác ra trụ sở ngay để khai mạc lễ trao thóc cho tiền tuyến. Đoàn tham quan của huyện cũng đã về rồi.

ÔNG THUẬN: - Tôi ra ngay đây... Bà... Bà đi với tôi... Đã lâu lắm chẳng có lúc nào rảnh rang mà đi đây đi đó với chồng.

BÀ THUẬN: - Tôi chịu thôi... Còn trẻ trung gì mà bảo đi giống đôi với nhau như vậy.

ÔNG THUẬN: - Ô hay!

KIẾM: - U... U đi với thầy con cho vui.

BÀ THUẬN: - Ông cứ đi trước đi đã nào.

ÔNG THUẬN: - Không... Tôi chẳng đi một mình... Tôi chờ bà đấy.

BÀ THUẬN: - Khổ quá... *(Cùng đi với chồng. Kiềm nhìn theo mãi. Cô níu cánh cửa mỉm cười).*

KIẾM: - Ôi!... Một ngày mà bàng hoàng biết bao nhiêu là chuyện. Bây giờ thì mệt rã rời mà sao khoan khoái thế. Khoan khoái như vừa đi hết một chặng đường xa, đang được ngồi nghỉ ngơi dưới gốc cây bàng đầu ngõ. Anh có biết em vui như thế nào không? *(Yên lặng)* Buồn quá! *(Huấn sang đột ngột. Anh đã đứng ngoài nhìn Kiềm).*

KIẾM: *(Ngước lên lúng túng)* - Kia... sao anh lại về đây. Em tưởng là anh đang tiếp khách.

HUẤN: - Có bác sang thay rồi. Với lại tôi phải trốn sang đây vì không thể cứ ngồi nghe mãi những lời khen mà mình không có. Mới bắt đầu vào là bác đã nói đến tôi, đến thanh niên chúng ta. Cứ như là vì chúng ta mà hợp tác này khấm khá lên như thế.

KIẾM: - Vậy thì có gì sai?

HUẤN: - Không hoàn toàn đúng đâu Kiềm ạ. Chúng ta đã hàm hồ đấu tranh mấy mùa liền rồi đấy thôi. Nhưng kết quả nó vẫn không thành mùa lúa được. Nếu chúng ta là mùa quả thì bác là người trồng, là người tưới tắm... Nhưng thôi... Hôm nay những hạt gạo đầu tiên của hợp tác lên đường đi ra tiền tuyến. Tôi cứ bàng hoàng cả người. Tôi nghĩ đến những đêm gió mùa cuối năm. Sương muối xuống đầy như mưa bụi. Hồi ấy tôi cứ tưởng Kiềm thế nào cũng ốm... Thế mà hôm nay đã là mùa gặt... Một vụ lúa mới đầu tiên. *(Yên lặng rồi đột nhiên đứng dậy)* - Tôi đi về đây Kiềm ạ.

KIẾM: - Ô hay... sao lại thế? Anh Huấn đi đâu... Anh Huấn đi đâu bây giờ...

HUẤN: - Tôi cũng chẳng định đi đâu cả.

KIẾM: *(Giọng yếu hẳn xuống)* - Thôi được, anh cứ về đi vậy... Nếu anh thấy ở đây cũng chẳng có gì cần nói nữa. *(Huấn đứng yên lặng)* -

Sao anh cứ yên lặng thế?

HUẤN: (*Quả quyết dõn hết cả nghị lực*) - Có một điều cần nói thì đã bao lần tôi không nói được... Tôi yêu Kiềm rồi... (*Một lát, sôi nổi*) - Tôi chẳng biết làm thế nào được nữa. Tôi yêu Kiềm từ lâu, từ rất lâu rồi... Đã biết bao lần tôi liều lĩnh đi tìm Kiềm, để rồi gặp mặt tôi lại đứng nhìn yên lặng... (*Yên lặng*).

KIỀM: - Em chóng mặt quá! Mắt em cứ hoa lên như người say nắng. Tai em ù đi. Em chẳng còn nghe thấy gì nữa đâu... Ôi! Ngọt quá, ngọt quá!. (*Bỏ chạy như bay ra ngoài*).

HUẤN: - Kiềm! (*Chạy theo*).

Bà Thuần về... Bà vui vẻ và năng nổ hẳn lên, tiếng xe nổ máy.

BÀ THUẦN: (*Nhìn theo*) - Thế là xe đã nổ máy lên đường. Đi rồi... đi rồi... Thế là xe đi rồi.

Bà trở vào ngồi xuống nhưng nhớ một điều gì xa xăm. Kiềm trở về bàng hoàng sà vào lòng mẹ.

BÀ THUẦN: - Con đi đâu về thế?

KIỀM: (*Còn đang ngây ngất*) - Con đã chạy đi khắp một vòng làng. Lúa! Chỗ nào con cũng thấy ngợp lên những lúa. Các bạn của con chúng nó đi đâu hết cả. Lúa níu lấy chân, theo con về đến tận nhà. U mở cho con thêm cái cửa. Có gió lên rồi đấy. U đừng giận con nữa nhé... Sao u không ở lại với thầy?

BÀ THUẦN: - Đồng người lắm, u chịu. (*Đặt tay vào trán con, bà sùng sốt*) - Nhưng mà sao người con tôi nóng hâm hấp thế này... Nằm nghỉ đi, u đi vò cho con nắm lá.

KIỀM: (*Ôm lấy đầu gối mẹ*) - Đùng, ùng! Đùng đi đâu u ạ. Cho con ngồi với u một lát thế này. Con không việc gì thật đấy... Con vui quá đấy mà...

Hết cảnh.